

MAGYAR
HELSINKI
BIZOTTSÁG

ÉSZREVÉTELEK ÉS JAVASLATOK EGYES FOGVA TARTÁSSAL KAPCSOLATOS JOGSZABÁLYOKRÓL ÉS AZOK ALKALMAZÁSÁRÓL

2024. OKTÓBER

Tartalom

1. Előszó	2
2. A fogva tartás helyének kijelölése	2
3. Kapcsolatfelvétel	4
4. Személyes látogatófogadás – fizikai érintkezés, válaszfal	6
5. Családi beszélő	8
6. Telefonálás	8
7. A kegyeleti jog gyakorlása	10
7.1. A hozzátartozó fogalma	10
7.2. A kegyeleti jog gyakorlásának megtagadása	10
7.3. Az ügyintézési határidő hiánya	12
8. Bántalmazás	13
9. Meztelenre vetkőztetés, guggoltatás	14
10. Fogvatartottak fal felé fordítása	15
11. A feltételes szabadságra bocsátás és a reintegrációs őrizet alkalmazásának visszaesése	17
11.1. Fegyelmi eljárások és jutalmazás	17
11.2. A bv.bíró által átvett ítélőbírói szerep	18
11.3. A feltételes szabadítás és a reintegrációs őrizet összemosása	19
11.4. A külföldre utazás tilalma a feltételes szabadságra bocsátás próbaidejének tartama alatt	20
12. Az otthonápolási őrizet joggyakorlata	21
13. A jogorvoslathoz fűződő jog	22
13.1. A panaszok nyilvántartásban való rögzítésének elmaradása	22
13.2. Kioktatás nevelői hatáskörben, a formális döntéshozatal hiánya fogvatartottak és hozzátartozók által benyújtott kérelmek és panaszok esetén	23
13.3. Hozzáférés a döntés alapjául szolgáló információkhoz	23
13.4. A jogorvoslati fórumok problémája	24
13.5. Az ügyészi törvényességi felügyelet diszfunkciói	26
13.6. Félelem a retorziótól	26
14. Magas hőmérséklet nyáron	26
15. A fogvatartottnál tartható tartható tárgyakkal kapcsolatos normavilágossági-jogértelmezési kérdés	27
16. Hozzáférhetetlen kártalanítás túlszűfolt börtönkörülmények esetén	28
17. Önhibáján kívül nem dolgozó fogvatartottra terhelt tartási költség	29
18. Fogyatékossággal élő fogvatartottak	30
19. Fogyatékossággal élő emberek szabálysértési elzárása	32
20. Mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása a fogvatartottak bíróság elé állítása során	33

1. Előszó

A Magyar Helsinki Bizottság a fogva tartással, a büntetés-végrehajtással és büntetőeljárással évtizedek óta foglalkozó civil szervezet. A FECSKE csoportban fogvatartottakkal és családtagjaik százaival tart élő kapcsolatot, emellett fogva tartottak tucatjai fordulnak kérdéseikkel, panaszaiikkal a szervezet Emberi Jogi Tanácsadó Irodájához, amelynek ügyvédei magánpraxisukban is találkoznak a büntetőhatalom működésével. Számos hazai és nemzetközi projektben vesz részt, rendszeresen együttműködik a fogva tartással foglalkozó nemzetközi szervezetekkel.

A szervezet célja a jogszerű, a nemzetközi normákat tiszteletben tartó, ésszerű, a gyakorlat résztvevői által is elfogadható büntető igazságszolgáltatási rendszer kialakításában és működtetésében való részvétel, együttműködés. Jelen javaslatainkat ennek jegyében fogalmaztuk az elmúlt néhány év tapasztalatai alapján. Azt gondoljuk, hogy hogy tapasztalatunk és szaktudásunk alapján a javaslataink méltóak az érdemi megfontolásra, azokkal kapcsolatos szakmai párbeszéd folytatására.

2. A fogva tartás helyének kijelölése

A fogvatartási hely kijelölésének és az átszállítás iránti kérelmek elbírálásának jelenlegi gyakorlata sok esetben sérti a fogva tartottak és hozzátartozóik magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogát, amelyet az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése és az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJE) 8. cikke rögzít. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJB) többek között a **Kovács István Gábor kontra Magyarország** ügyben kimondta, hogy a fogva tartott családi élethez való joga korlátozásának **1)** törvényben meghatározottnak kell lennie **2)** az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk 2. bekezdésében foglalt törvényes célt kell szolgálnia **3)** demokratikus társadalomban szükségesnek kell lennie.¹

A gyakorlatban számos fogvatartottat a családjától távoli bv. intézetben helyeznek el, ennek következtében a hozzátartozóik – általában egészségügyi vagy anyagi okok miatt – nem tudják őket személyesen meglátogatni. Vannak olyanok, köztük gyermekek is, akik hosszú évek óta nem tudták személyesen meglátogatni fogvatartott családtagjukat. Annak ellenére így van ez, hogy a családi kapcsolatok rendszeres személyes találkozások útján történő erősítése a fogvatartottak jövőbeni társadalmi reintegrációja szempontjából is értéket jelent. Bár a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) a kérelmek elbírálása során gyakran hivatkozik arra, hogy más kapcsolattartási formák (levél, telefon, Skype) biztosítottak a fogvatartottak és hozzátartozóik számára, ezek természetükből fakadóan nem tudják pótolni a személyes látogatást.

A probléma a pontos jogi szabályozás hiányára, és részben ebből fakadóan a BVOP elhelyezésért felelős szakterületének gyakorlatára vezethető vissza, amely a fogva tartás helyének kijelölése során gyakran nincs tekintettel arra, hogy érvényesül-e a fogvatartottak és családtagjaik személyes kapcsolattartáshoz való joga. A szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére kijelölt bv. intézet kiválasztásánál a BVOP figyelembe veszi a kiszabott szabadságvesztés tartamát és végrehajtási fokozatát, a fogvatartott lakcímét, azt, hogy az elítélt visszaeső-e, és a telítettséget.² Ugyanakkor jelenleg nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely kifejezetten azt mondaná ki, hogy a fogvatartottat (lehetőség szerint) a családjához közeli bv. intézetben kell elhelyezni. Ez a jogalkotói szándék megállapítható,

¹ Kovács kontra Magyarország 15707/10, 35. §

² A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv.tv.) 85. §

mivel a büntetés-végrehajtási törvény (a továbbiakban: Bv.tv.) előírja többek között, hogy az elítélt társadalomba való beilleszkedése érdekében elő kell segíteni, hogy fenntarthassa és fejleszthesse a hozzátartozóival való kapcsolatát,³ illetve ezt szolgálja az is, hogy a lakcíméhez közel kell a fogva tartottat elhelyezni. A gyakorlatban ezek a szempontok mégis háttérbe szorulnak.

Számos panasz érkezik a Magyar Helsinki Bizottsághoz, alább illusztrációként két ügy, amelyekben az alapvető jogok biztosához is nyújtottunk be panaszt.

Az egyik ügyfelünk jelenleg édesanyja lakóhelyétől mintegy 170 km távolságra tölti életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetését. Édesanyja B daganatos megbetegedésben szenved, egészségügyi állapota és anyagi helyzete nem teszi számára lehetővé, hogy Budapestre utazzon. Telefonon rendszeresen tartják a kapcsolatot. A fogvatartott számos alkalommal nyújtott be kérelmet, hogy szállítsák át hozzátartozóihoz közelebbi bv. intézetbe, azonban a kérését minden alkalommal elutasították. A 2023. június 5-én kelt kérelmét elutasító határozat megállapította, hogy a nyilvántartás szerinti kapcsolattartása – a látogatófogadást leszámítva – megvalósul a jelenlegi elhelyezésében is. Azonban amennyiben nem szállítják át, féltő, hogy ügyfelünk soha többé nem tud találkozni édesanyjával, tőle adott esetben nem tud elbúcsúzni sem. Az alapvető jogok biztosától 2023. szeptember vége óta nem érkezett válasz, ügyfelünk helyzete tudomásunk szerint változatlan.

Egy másik ügyfelünk 5 éven keresztül (2018-2023) hiába szeretett volna találkozni az élettársával. A fogvatartott egy olyan bv. intézetben töltötte a büntetését, amelytől az élettársa mintegy 330 kilométerre lakott, igen szerény anyagi körülmények között, emiatt az utazással járó költségek fedezését nem engedhette meg magának. Számos átszállítási kérelmet adott be a bv.intézetnek, majd panasszal fordult az alapvető jogok biztosához is. Ő ugyan több mint egy évig nem válaszolt a panaszra, a fogva tartottat - általunk nem ismert okból – mégis átszállították az élettársához közeli intézetbe, ahol meg tudta látogatni őt, azóta rendszeres a kapcsolattartásuk. A fogvatartott leírta nekünk, hogy az első találkozás hatalmas változást jelentett a lelki állapotában, azóta könnyebben viseli büntetését.

A létező szabályozás szerint, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények következtében a fogvatartott átszállítása indokolt, a BVOP elhelyezésért felelős szakterületének vezetője az átszállításról szóló döntés meghozatalakor a fogvatartott végrehajtási fokozatának megfelelő bv. intézetek telítettségi mutatóit köteles figyelembe venni. Ha több bv. intézetben is biztosítható a jogszabályban előírt élettér, ezek közül a szabadságvesztés végrehajtási helyét a fogvatartott kapcsolattartási és foglalkoztatási lehetőségeire tekintettel jelöli ki. Ha a jogszabályban előírt élettér csak olyan bv. intézetben biztosítható, amely a fogvatartott lakóhelyétől vagy tartózkodási helyétől az aktuális elhelyezést biztosító bv. intézethez képest nagyobb távolságra helyezkedik el, és az átszállítás a kapcsolattartáshoz való jog sérelmét eredményezhetné, a döntés meghozatala előtt bekéri a fogvatartott írásos beleegyező nyilatkozatát.⁴

Meglátásunk szerint nem szól indok mellett, hogy a kapcsolattartás szempontját kifejezett jogszabályi rendelkezés alapján csak akkor kell figyelembe venni, ha a fogvatartottat az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekre tekintettel szállítják másik intézetbe. Ez a követelmény a jogi szabályozás szintjén már a törvény azon rendelkezéséből is kiolvasható,

³ Bv.tv. 172. §

⁴ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10/C §(3)-(4)

hogy a szabadságvesztést lehetőleg az elítélt lakcíméhez legközelebb eső bv. intézetben kell végrehajtani. Ez azonban a gyakorlatban nem érvényesül megfelelően, illetve a követelmény nem kifejezetten a családi kapcsolatok fenntartásának figyelembevételét írja elő, noha ez kívánatos lenne az alapvető jogok érvényesülése érdekében.

Külön aktualitást ad e kérdésnek, hogy a csengeri börtön megnyitása kapcsán több megyei intézet (Győr, Eger és Szekszárd) bezárását kommunikálta a belügyminiszter levelében a Magyar Ügyvédi Kamara útján az ügyvédek felé. A BvOP tájékoztatása szerint további intézeteket is bezárhatnak. Ezzel átstrukturálódik az ország büntetés-végrehajtási térképe, a jelenleginél is több családot érinthet a fogvatartottak távoli elhelyezése.⁵

A fentiekre tekintettel megfontolandó a fogva tartás helyének kijelölése és az átszállítás iránti kérelmek elbírálása során egyaránt kötelezően vizsgálandó szempontok jogszabályban történő rögzítése azzal, hogy azok kiterjedjenek a családi élethez való jog keretén belül a személyes kapcsolattartás lehetőségének mérlegelésére is.

3. Kapcsolatfelvétel

Gyakori probléma, hogy a bevonulást követően, amikor a fogvatartottak és hozzátartozóik is különösen nehéz pszichés helyzetben vannak, hosszú ideig nem tudnak kapcsolatba kerülni. Előfordult, hogy egy bevonuló fogvatartott és kiskorú gyermekei között akár 90 napig egyáltalán nem volt kapcsolat, a család ebben a kétségtelenül megterhelő időszakban semmit nem tudott a hozzátartozójáról.⁶ Számos megkeresést kapunk ezzel kapcsolatban:

„XXX-én ment be a férjem. Én telefonáltam be majdnem 1 hónap elteltével, mert semmi információ nem volt róla! Se levél, se telefon. Aggódtam, féltettem Őt. Miért is büntetjük a hozzátartozókat? A mi jogainak hol vannak?”

„Saját tapasztalat: iszonyatos érzés. Maga az elválás is nehéz, és mire felveheti a kapcsolatot a fogva tartott a hozzátartozóval a poklokát átéli az ember!”

„Személyes tapasztalatom, úgy, hogy ott voltam. Borzasztó nehéz, az eleje főleg, és ezzel csak nehezítik az ember helyzetét, mert az a legnehezebb időszak. Amikor az ember ott van, és semmit sem tud a családról, az leírhatatlanul borzasztó érzés. Egyébként feszültté is teszi az embert, szóval ez mindenképpen egy nagyon nehéz időszak.”

„Állítólag két hete lett elküldve nekünk a kapcsolattartói a bv.-ből, egyikünk lakcímére sem érkezett meg. Mi is küldtünk be ügyfélkapun és postán is, és nem jön semmi válasz. 15+3 napja semmit sem tudnánk a hozzátartozónkról, ha nem lenne lehetőségünk az ügyvédet megkérni, hogy adjon hírt felőle. A legrosszabb, hogy nincs kihez fordulni.”

„Sógornőmet pár nap után Pécsről az IMEI-be szállították. Egy hónapig egyikünk sem tudott a másíkról. Tudtuk, hogy labilis és öngyilkos hajlama van, ennek ellenére sem segített senki, hogy mielőbb meglegyen a kapcsolattartás. Ő bent azt hitte, hogy a családja elfordult tőle. A vicc az, hogy a pszichológus is azt mondta ott, az IMEI-ben,

⁵ <https://hang.hu/belfold/borton-bezaras-helsinki-166028>

⁶ [Ebben](#) a podcastben egy idős nő terhelte számot be erről, hasonló esetről beszélt egy nagymama, akit a másodfokú tárgyalásról váratlanul vittek el börtönbe.

hogy támogassuk őt. De kérdem én: hogy lehet lelkileg támogatni, ha a kapcsolattartás ennyi időt vesz igénybe.”

A bv. intézetben jogerős szabadságvesztés-büntetését töltő fogvatartott számára csak akkor engedélyezett a kapcsolattartás, ha hozzátartozóját, ismerőseit kapcsolattartóként nyilvántartásba vették, amit a fogvatartott kérelmezhet. A végrehajtásért felelős szerv szervezeti egységének vezetője a kérelem benyújtásától számított harminc napon belül intézkedik, illetve dönt, kivéve, ha az ügy jellege soron kívüli elintézést kíván. A harminc napos határidő egy alkalommal újabb harminc nappal meghosszabbítható.⁷

A gyakorlat általában az, hogy a fogvatartott a befogadása után kapcsolattartói nyilatkozatot küld ki, amelyet a címzett kitöltve, postai úton visszaküld az intézetnek. A reintegrációs tisztnek a visszaérkezett nyilatkozatot, annak kézhezvételétől számított harminc napon belül kell elbírálnia, és pozitív döntés esetén a kapcsolattartót rögzítenie. A kapcsolattartás: levelezés, telefonálás, látogatófogadás, telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás (Skype) csak ezután kezdődhet meg.

A minőségi kapcsolattartás a fogvatartott, a hozzátartozók és a büntetés-végrehajtás érdeke is. Jelentős feszültségeket csökkenthet, ha a kapcsolattartás mielőbb megkezdődhet, éppen ezért indokolt, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet már a fogvatartottak börtönbe kerülését követően haladéktalanul rögzítse és engedélyezze a kapcsolattartást legalább a legközelebbi családtagokkal.

A bv. szervezetnek a kapcsolattartási kérelem elbírálására rendelkezésre álló, a gyakorlatban azonban többször hosszabbodó 30 nap indokolatlan és aránytalan mértékben korlátozza az elítéltek és családtagjaik magán- és családi élethez és kapcsolattartáshoz fűződő jogának érvényesülését. Az EJEB állandó gyakorlata szerint az elítéltek magánélethez való jogának – a szabadságvesztéssel szükségszerűen együtt járó korlátozások mellett is – fontos részét képezi az, hogy a hatóságok lehetővé tegyék, illetve, ha szükséges, kifejezetten elősegítsék a közeli családtagokkal történő kapcsolattartásukat.

A valamennyi fogvatartottat érintő, a magán- és családi élethez való jog sérelmét is felvető gyakorlat javítása érdekében javasoljuk az elintézési határidők jelentős mértékű rövidítését.

A gyakorlatban a gyors kapcsolatfelvételt segíthetnék továbbá a következők:

- a bv.szervezet a bv.intézetben történő megjelenésre való felhívással együtt küldjön több példányos kapcsolattartói nyilatkozatot,
- egységesen fogadják el az elektronikus formában beküldött kapcsolattartói nyilatkozatokat is,
- a bv. szervezet informatikai fejlesztés eredményeként tegyen elérhetővé online kitölthető adatlapot.

⁷ Bv. tv. 20. § (3)

4. Személyes látogatófogadás – fizikai érintkezés, válaszfal

A fogvatartottak látogatófogadása a magán- és családi élethez való jog alapján védelmet élvez.

Az EJEB gyakorlata értelmében főszabály szerint a fizikai érintkezést lehetővé tevő, térelválasztó elem alkalmazása nélküli látogatást kell biztosítani, amely mind a fogva tartott, mind pedig hozzátartozója számára biztosítja a magán- és családi élethez, kapcsolattartáshoz való jog érvényesülését. A fizikai érintkezés korlátozására csak akkor van jogszerűen lehetőség, ha azt egyedi mérlegelésen alapuló biztonsági kockázat teszi szükségessé. Az EJEB 2023. október 12-i döntése a **Takó és Visztné Magyarország** ügyben⁸ rögzítette: az államnak nincs szabad keze abban, hogy általános jellegű korlátozásokat vezessen be, tekintet nélkül arra, hogy azok a konkrét eset körülményeire figyelemmel megfelelőek vagy szükségesek-e. Ebben az ügyben a fogvatartott édesanyja és felesége, mint kérelmezők a családi- és magánélethez fűződő jogukat ért sérelem miatt fordultak az EJEB-hez, mert hozzátartozójukat látogatása során plexifal választotta el őket egymástól, és nem volt lehetőségük fizikai érintkezésre. Az EJEB ítélete szerint a bv. intézetnek egyénileg, az adott fogva tartott magatartására, személyes jellemzőire figyelemmel kell meghatározni azt a biztonsági veszélyt, amely alapján a látogatófogadás korlátozását kívánja előírni. A hivatkozott ügyben a fogvatartott a legmagasabb biztonsági fokozatban lévő fogva tartott volt, azonban az EJEB pusztán e kategóriába sorolását nem tartotta kellően egyedi, megalapozott hivatkozásnak a fizikai érintkezés tilalmára.

Az általános látogatási forma a csoportos látogatófogadás, más néven asztali beszélő,⁹ melynek során a fogvatartott és látogatója egy széles asztal két oldalán ülve, egy műanyag fallal elválasztva, ellenőrzés mellett beszélhet egymással. Míg 2024 júniusáig a csoportos látogatófogadás során fizikai érintkezés teljes tilalma érvényesült mind a szabályozásban, mind pedig a büntetés-végrehajtási intézetek gyakorlatában, a nyár folyamán először a bv. intézetek gyakorlata alakult kedvezőbb irányba, majd módosították a vonatkozó jogi szabályozást is. 2024. július 20-tól ugyan továbbra is főszabály maradt a(z) alacsonyabb, nem plafonig érő plexi, azonban az üdvözlés és elköszönés közben történő érintkezés az I., II. és III. kategóriába sorolt elítéltek, valamint az enyhébb és általános rezsime kategóriába sorolt letartóztatottak részére engedélyezetté vált a közeli hozzátartozókkal. A IV.-V. kategóriákba sorolt fogvatartottak esetében ugyanakkor a biztonsági kockázatok egyéniesített értékelése nélkül, továbbra is általános jelleggel tiltott a fizikai érintkezés. Hasonlóképpen egyedi mérlegelés nélkül tilos a testi kontaktus minden formája azon fogvatartottak esetében, akik a látogatást megelőző egy évben tiltott tárgy tartásáért fegyelmi fenytést kaptak, ebben az esetben a látogatás során teljes, padlótól mennyezetig épített térelválasztó elemet kell alkalmazni.¹⁰

Azaz, bár az elmúlt év folyamán, a fent hivatkozott EJEB döntést követően lényegesen bővült az a személyi kör, akik számára a látogatások során (pontosabban azok elején és végén) a fizikai érintkezés engedélyezetté vált, a **jelenlegi szabályozás és gyakorlat továbbra sem felel meg az egyedi, személyre szabott értékelést előíró EJEB standardnak, mivel a IV-V. kategóriákba sorolt fogvatartottak, valamint a megelőző egy évben akár a kapcsolattartással összefüggésbe nem hozható tiltott tárgy birtoklása miatt fegyelmi**

⁸ Id.: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2023/12/Tako_es_Visztné-Zambo_kontra_Magyarország_ügy_EJEB_itelet.pdf

⁹ A látogatás végrehajtásának eljárási szabályairól szóló 12/2020. (IV. 24.) BVOP utasítás

¹⁰ A látogatás végrehajtásának eljárási szabályairól szóló 12/2020. (IV. 24.) BVOP utasítás 10/A.§-10/C.§

fenyítést kapott fogva tartottak esetén a fizikai érintkezés tilalma továbbra is egyéni mérlegelés nélkül, blanketta módon érvényesül.

Ennek az elvnek mond ellent az asztali beszélőn alkalmazott korlátozások mellett az is, hogy a Magyar Helsinki Bizottsághoz érkező jelzések szerint a látogatófogadást és a Skype-on keresztül történő kapcsolattartást is jellemzően hétköznapokra szervezik. Ez nehezen áthidalható akadályt jelent a dolgozó, gyermeküket egyedül nevelő családtagok számára, valamint sérti a gyermek mindenképp felett álló érdekét, és az oktatáshoz- és a szociális háttéréből adódó diszkriminációtól mentességhez való jogát az, hogy a fogvatartott gyermekének választania kell aközött, hogy mulaszt egy tanítási napot, vagy nem találkozhat a fogva lévő szülőjével. Az EJEB a *Subaşi és mások kontra Törökország*¹¹ ügyben megerősítette következetes álláspontját, miszerint az államot a fogvatartottak családi kapcsolatainak fenntartásának támogatására pozitív kötelezettség terheli. A bíróság a fogvatartottak gyermekeinek hétfélig látogatásának lehetővé nem tételével kapcsolatosan megállapította, hogy az lényeges hátrányt okoz, így az EJE 8. cikkének sérelmét okozza. Az EJE érvelésében a Miniszteri Bizottság a fogvatartottak gyermekeiről szóló [CM/Rec\(2018\)5. számú ajánlására](#)¹² támaszkodott, mely minden ET tagállam számára szempontokat nyújt ahhoz, hogy megfelelő módon teljesítse a családi kapcsolatok fenntartását támogató pozitív kötelezettségét, különösen akkor, ha az otthonmaradó családtag gyermek. Az Ajánlás szerint heti rendszerességgel szükséges gyermekbarát látogatásokat szervezni,¹³ valamint figyelembe kell venni a látogatások megszervezése során a gyermekek egyéb programjait, különösen az iskolalátogatást.¹⁴ A szülő-gyermek kapcsolattartását korlátozó intézkedéseket csak különösen kivételes esetben és a lehető legrövidebb ideig lehet elrendelni annak érdekében, hogy enyhíthetők legyenek a gyermeket érő hátrányos következmények, valamint az érzelmi kötődéshez és folyamatos kapcsolattartáshoz való joguk ne sérüljön.¹⁵ Egy másik, litván ügyben az EJE kimondta,¹⁶ hogy a gyermeket érintő valamennyi döntés esetében a gyermekek mindenképp felett álló érdekét kell elsődlegesen figyelembe venni és azt is, hogy a börtönben lévő szülőtől elválasztott gyerekeknek joguk van a szülővel való rendszeres, folyamatos kapcsolattartásra és ennek körében a családi kötelék megőrzésére és fenntartására.

A fentiekre tekintettel javasoljuk a látogatófogadás újr szabályozását, a fogvatartott és családja egyéni körülményeit figyelembe vevő szabályozás kialakítását, amelynek keretében a családi élethez fűződő jog korlátozása minden esetben egyéni elbíráláson, a fogvatartott egyedi jellemzőin alapul, és amely nélkülözi az automatikus jellegű és (hosszú ideig) felül nem vizsgálható tiltásokat, egyéb következményeket.

A kiskorú gyermekek látogatása kapcsán javasoljuk az európai sztenderdek, különösen az EJE által következetesen kialakított, a Miniszteri Bizottság az állam e téren meglévő pozitív kötelezettségeinek teljesítését elősegítő ajánlását, az annak megfelelő szabályozás kialakítását.

¹¹ Subaşi és mások kontra Törökország, 3468/20, 45., 63., 89-90., 93. §§

¹² Az ajánlás szövegének nem hivatalos magyar nyelvű fordítása az Európa Tanács honlapján elérhető: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:%5B%22090000168099e77c%22%5D,%22sort%22:%5B%22CoEValidationDate%20Descending%22%5D%7D}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:%5B%22090000168099e77c%22%5D,%22sort%22:%5B%22CoEValidationDate%20Descending%22%5D%7D)

¹³ A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2018)5. sz. ajánlása a fogva tartottak gyermekeiről, 17. pont

¹⁴ ibid, 18. pont

¹⁵ ibid 30. pont

¹⁶ Deltuva kontra Litvánia, 38144/20, 42-43. §,

5. Családi beszélő

Az Európai Börtönszabályok szerint a látogatás körülményeinek lehetővé kell tenni, hogy a fogvatartottak a lehető legtermészetesebb módon tartsák fenn és fejlesszék családi kapcsolataikat,¹⁷ a kommunikáció és a látogatás korlátozásait egyéni bírói döntéshez kell kötni.¹⁸ Tehát a tudományos kutatásokon túl az európai regionális szintű jogalkotás és bírósági jogalkalmazás is elismeri, hogy a családtagokkal való kapcsolattartás jelentős elősegítője a fogvatartottak társadalmi visszailleszkedésének. Annak figyelembe vétele, hogy a családi kapcsolatok fenntartását érintő korlátozások azoknak – a fogvatartottak családtagjainak¹⁹ – az alapvető jogait is érintik, akik nem követtek el bűncselekményt, így nem állnak büntetés-végrehajtás hatálya alatt, elengedhetetlen ahhoz, hogy a kapcsolattartásra fenntartott intézményrendszer a gyakorlatban a hozzátartozók magán- és családi életét figyelembe vegye a hozzátartozók esetében. Különösen hangsúlyos ez a kérdés a fogvatartottak gyermekeinek esetében, akik szempontjából [alapvetően fontos a fogvatartott szülővel való fizikai érintés](#).

Ezért tartjuk előremutatónak azt, hogy 2024. január 1-jétől a jogalkotó kötelező jelleggel bevezette a családi beszélő jogintézményét azon fogvatartottaknak, akiknek kiskorú gyermeke van.²⁰ A gyermekek mindenek felett álló érdekének tiszteletben tartását ugyanakkor az jelentené, ha a jelenlegi szabályozás szerint félévenkénti családi beszélő jóval gyakrabban valósulna meg, ahogyan ezt a fentiekben kifejtettek szerint az EJEB következetes gyakorlata is, valamint az Európa Tanács ajánlásai is elvárják.

A családi beszélő jogintézményével kapcsolatban aggályos, hogy azt csak a kiskorú gyermekkel rendelkező fogvatartottak vehetik igénybe. Sok fogvatartottnak nincs kiskorú gyermeke, de van más szoros családi kapcsolata, így házastársa, szülője, unokája vagy nagykorú gyermeke, akiknek ugyanúgy joga van ahhoz, hogy a magán- és családi életük szabadságát ne korlátozzák a nemzetközi standardokkal ellentétes módon. A családi kapcsolatok sokszínűségére, megtartó és motiváló erejére tekintettel elengedhetetlennek tartjuk, hogy a családi beszélőre jogosulti kört a jelenleginél tágabban határozza meg a jogalkotó.

Javasoljuk a családi beszélő lehetőségének kiterjesztését: azon fogvatartottaknak, akiknek egyéni értékelése megengedi, tegyék lehetővé azt, hogy ne csupán a kiskorú gyermek esetén vehessék igénybe a családi látogatófogadást (hanem pl. a [fiatalkorú] fogvatartott a szüleivel, a nagyszülők az unokákkal vagy házastársak egymással is találkozhatnak). Javasoljuk továbbá a családi beszélők gyakoriságának a növelését is.

6. Telefonálás

A fogvatartottak felhívhatják kapcsolattartójukat a bv. intézet által biztosított mobiltelefonon, amelyért 35 ezer forintos letéti díjat kell fizetni. Aki ezt nem fizeti ki, az a fali telefont vagy a közös, ún. "joker" mobiltelefont használhatja, amely korlátozottan érhető el. A mobilhívás ára mindegyik esetben 69 forint percenként. Hívást csak a fogvatartott kezdeményezhet, őt nem hívhatják. A telefonálás időtartama és időpontja a büntetés-

¹⁷ Európai Börtönszabályok, 24.4

¹⁸ Európai Börtönszabályok, 24.2

¹⁹ Lásd:

https://crm.helsinki.hu/civicrm/mailling/view?reset=1&id=a25afc96658944cf&cid=4548&cs=192c714ee669868d3ea133f803e8ea13_1722939806_168

²⁰ Bv.tv. 177. § (1a)

végrehajtás által korlátozott. Azok, akik nem tudják megfizetni a percdíjat vagy a letéti díjat, nem tudnak telefonálni a családjukkal sem.

Az átlagos előfizetői díjknál jóval magasabb percdíjakhoz a [piaci verseny hiánya](#) is hozzájárul. 2015-ben zárt pályázat eredményeként a BVOP szerződést kötött a Magyar Telekom Nyrt.-vel és a - Mobil Kapcsolat Kft.-vel. A szerződés alapján a BVOP 20 ezer speciális mobilkészüléket szerzett be a fogvatartottaknak, amelyhez nem nyilvános mobil hírközlési szolgáltatást is megrendelt. A szerződés alapján a szolgáltatások szerzői jogai a szerződés lejárta ellenére a céget illeti meg, tehát nem szállt át a BVOP-ra, továbbá a megrendelendő feladatokat „műszaki-technikai sajátosságok okán” csak a Telekom teljesítheti. Ezek kiváltására a BVOP álláspontja szerint 9-12 hónapot és 600.000.000 forint többletköltséget igényelne az új szolgáltatótól. Ennek következtében a BVOP a jövőben is gyakorlatilag csak a korábbi nyertes vállalatokat tudja megbízni a szolgáltatás biztosítására, amely kizárja az érdemi versenyt és árcsökkenést.²¹

A Magyar Helsinki Bizottsághoz az utóbbi években a telefonálással kapcsolatosan érkezett nagyszámú panasz alapján a főbb problémák a következők:

- A telefonos kapcsolattartás jelenlegi szabályozása és gyakorlata összességében nem teszi lehetővé a megfelelő minőségű és gyakoriságú kapcsolattartást.
- Nagyon magas a telefonálás percdíja.
- Túlzott a letéti díj összege.
- A bv. mobilon nem lehet bejövő hívást fogadni.
- A telefonálás költsége anyagi helyzet szerint erőteljesen differenciálja a fogvatartottakat, a magas díjak diszkriminálják a rossz anyagi helyzetűeket, a kapcsolattartásukat esetenként ellehetetlenítve.
- A telefonhívások minősége gyakran rossz, nincs térerő, így „süketen” telnek el drága percek úgy, hogy a vonal két oldalán nem hallják egymást.
- A fali és joker telefonok sokszor túlterheltek vagy nem működnek, a felügyeletnek nincs kapacitása a fogvatartottakat kísélni, odaengedni a telefonhoz, így azok gyakran nem vehetőek igénybe.
- A bv. mobilos telefonálást a zárkán kell bonyolítani a zárkatársak jelenlétében. Ezáltal minőség, a személyes témákat mélyen érintő beszélgetésre nincs lehetőség.
- Hiba esetén a telefon javítása nem ritkán hosszú időt vesz igénybe. Erre az időszakra a fogvatartottak sokszor nem kapnak cserekészüléket, így telefonos kapcsolattartásuk erre az időszakra ellehetetlenül, illetve a fali készülékekre vagy a közös telefonokra korlátozódik.
- A készülék hosszú időn keresztül való rendeltetészerű használata eredményeként is elhasználódik, a hibát azonban felrőhatónak tételezi a bv., amelyért sokszor fegyelmi lapot állít ki (ami hátráltatja a szabadulást).

A telefonálás e korlátozottságai összességében sértik a fogvatartottak magán- és családi életéhez fűződő jogát, hátráltatják a befogadó környezettel való kapcsolat fenntartását, így a reintegráció lehetőségét is csökkentik. Továbbá nemcsak a fogvatartottak alapvető jogait, de a bűncselekményt el nem követett családtagok családi élethez fűződő jogát is korlátozza.

Javasoljuk olyan megoldás kidolgozását, amely elősegíti, hogy a telefonos kapcsolattartás ne a fogvatartottak anyagi helyzetén múljon, vagy ha ez nem lehetséges, akkor minél kevésbé az anyagi helyzet határozza meg a kapcsolattartás ezen módjának gyakorlati érvényesülését, a telefonálás percdíja közelítsen a „kinti” percdíjak összegéhez, illetve a

²¹ Lásd: <https://ekr.gov.hu/eljarastar/eljaras/EKR002034922023>,
<https://ekr.gov.hu/eljarastar/eljaras/EKR002035192023>

telefonok legyenek visszahívhatóak, bizonyos mértékű telefonálás alanyi jogon járjon valamennyi fogvatartottnak (az étkezés, pihenési lehetőség biztosításához hasonlóan).

7. A kegyeleti jog gyakorlása

A fogvatartottak kegyeleti jogának gyakorlására vonatkozó hazai szabályozás számos hiányossága miatt az nem felel meg az EJEB gyakorlatában kialakított sztenderdeknek.

A fogvatartottak kegyeleti joga a három jogintézményt foglal magában:

- a haldoklótól való elbúcsúzás
- a temetésen való részvétel és
- a sírhely meglátogatására.

A jelenleg hatályos egyes szabályok rugalmatlanok, és nem tesznek lehetővé egyéniesítést, míg más szabályok túlzottan tág mérlegelési jogkört engednek a bv. intézetek parancsnokainak. A jogszabály alapján ugyan főszabály szerint a kegyeleti jogok gyakorlását biztosítani kell a bv.intézetnek, ugyanakkor a gyakorlatban csupán a [kérelmek ¼-ét engedélyezik](#). Ez a tapasztalataink szerint azért van, mert a döntéskor a családi élethez fűződő alapjog jogsértő módon eltöri a biztonsági, technikai és adminisztratív szempontok érvényesítése mellett, részben amiatt, hogy a szabályozás túlzottan elnagyolt, nem ad szempontokat a helyes jogalkalmazáshoz, így az sokszor önkényessé válik. A döntésekből a legtöbbször nem ismerhetők meg az indokok, a mérlegelés folyamata. Az alapul fekvő iratokat pedig nem bocsátják a kérelmező rendelkezésére arra hivatkozva, hogy döntéselőkészítő, szakterületi vélemény, ill. a kockázatértékelés. Ezáltal a jogorvoslati jog is kiüresedik.

7.1. A hozzátartozó fogalma

A jelenlegi szabályozás csak az élettárs és a Ptk. szerinti közeli hozzátartozó vonatkozásában teszi lehetővé a kegyeleti jog gyakorlását.²²

A Magyar Helsinki Bizottság ügyfele, X.Y. húsz éven át élt élettársi kapcsolatban három gyermeke édesapjával. A szülők és közös gyermekeik a szülők közötti élettársi érzelmi közösség felbomlása ellenére is – rövidebb megszakításokkal – egy háztartásban éltek. X.Y. letartóztatásáig folyamatosan gondoskodott korábbi élettársáról, aki komoly beteg volt. X.Y. fogva tartásának ideje alatt korábbi élettársa továbbra is az X.Y. tulajdonában álló ingatlanban élt egyik közös gyermekükkel és unokájukkal. Kapcsolattartásuk folyamatos volt, egészen az élettárs hirtelen haláláig. X. Y. a jogszabály erejénél fogva tartott alanyi okok miatt eleve kizárt a temetésen való részvételből, a sírhely meglátogatásából, noha azt egyébként a kötelék erőssége, jellege indokolná.

Az EJEB gyakorlatával összhangban javasoljuk a kegyeleti jog gyakorlására vonatkozó szabályok hatályának kiterjesztését az olyan kapcsolatokra is, amelyek a Bv. tv. értelmében nem minősülnek közeli hozzátartozói viszonyoknak, azonban az elhunyt és a fogva tartott közötti tényleges kapcsolat minősége vagy az érintett magánéleti körülményei megalapozzák.

7.2. A kegyeleti jog gyakorlásának megtagadása

A temetésen való részvétel

²² Bv.tv. 123. § (1) és 82. § 4.

A hatályos szabályok szerint az intézet parancsnoka a kegyeleti jog gyakorlását csak kivételes esetben tagadhatja meg.²³ A normaszöveg azonban példálózó jelleggel sem határozza meg, hogy melyek ezek a kivételes esetek. A törvény indokolása orientál ugyan, de az Alaptörvény 28. cikke e jogalkalmazói szinten ritkán érvényesül, így a parancsnokok mérlegelési jogköre gyakorlatilag korlátlan, amellyel gyakran [élnék](#) is. Az ilyen korlátlan mérlegelési jogkör az EJEB szerint nem egyeztethető össze az Emberi Jogok Európai Egyezményével.

Ismert előttünk olyan eset, amikor az elhunyt édesanya három fia három különböző bv.intézetben volt fogva tartva, és különféle indokokkal, de egyiküket sem engedték ki édesanyjuk temetésére. Az egyik fiú a temetés időpontját követő napon letartóztatásból szabadult a bv. intézetből, a bíróság engedélyezte a temetésen való részvételét, azt azonban mégis megtagadták.

Rögzítendő, hogy a bv. intézetnek először a részvételtől kell döntenie a szabályozás alapján, majd ezt követően mérlegelheti a kényszerítő eszköz alkalmazását, de ez a gyakorlatban nem érvényesül, az eltávozás lehetőségét érdemben meg sem fontolják a parancsnokok.

Fontosnak tartjuk, hogy a gyakorlatban is főszabály legyen az eltávozás engedélyezése, ami nyilvánvalóan nem kizárólag a fogva tartott magatartásának következménye kell, hogy legyen, hanem valamennyi releváns körülmény figyelembevételével kell megtörténnie (az EJEB gyakorlata szerint csak kivételes esetben [extrém távolság, költségek, biztonsági kockázat] tiltható meg a temetésen való részvétel). Megfontolandó lehet példálózó felsorolással rögzíteni a törvényben azokat a kivételes eseteket, amelyek fennállása esetén megtagadható az eltávozás, továbbá érdemes iránymutatást adni arra nézve, hogy milyen körülmények mérlegelésére köteles a bv. parancsnok a döntés meghozatala során.

A kegyelet utólagos lerovása

Ha a fogvatartott a temetésen nem vett részt, akkor a temetést követő harminc napon belül kérheti a bv. intézet parancsnokától, hogy az elhunyt sírhelyét meglátogatva róhassa le kegyeletét.²⁴ E körben is fennáll az a probléma, hogy a bv. parancsnokot megillető döntési jogot a gyakorlatban többször korlátlanak értelmezik. A jogérvényesítés mellett a kegyelet lerovásának a fogvatartott [lelki egészségének megőrzésében, így reintegrációjában is van szerepe](#).

Ezen túlmenően a jogszabály harminc napos határideje objektív és jogvesztő. Emiatt lehetséges, hogy a határidő letelik addigra, mire a fogva tartott egyáltalán tudomást szerez a temetés időpontjáról, és így kegyeleti jogát – önhibáján kívül – nem gyakorolhatja, de ezen túlmenően is elképzelhető, hogy a fogva tartottnak csak 30 múlva tudja vagy szeretné leróni a kegyeletét. Olyan esettel is találkoztunk, amikor az elhunyt személyt nem temették el (hamvait egy urnában hazavitte hozzátartozója), ezért eleve nem volt egyértelmű, hogy van-e lehetőség arra, hogy fogva tartott közeli hozzátartozója utólag lerója-e kegyeletét a Bv. tv. 123. § (4) bekezdése alapján.

Y.Z.. fogvatartott ügyfelünk – miután a temetésen való részvételre irányuló kérelmét a COVID-19 járványra hivatkozva szóban elutasították – a Bv. tv. 123. § (4) bekezdése alapján kérte, hogy meglátogathassa elhunyt fia sírhelyét. Az intézet parancsnoka elutasító döntésében úgy foglalt állást, hogy a Bv. tv. 123. § (4) bekezdése csak lehetőség a fogva tartott számára, nem pedig alanyi jog, ezért valamennyi körülményt mérlegelve nem engedélyezi az eltávozást. A döntésből nem derült ki,

²³ Bv.tv. 123. § (2)

²⁴ Bv.tv. 123. § (4)

hogy mit értett a parancsnok „valamennyi körülmény” alatt, ahogy az sem, hogy ezen „valamennyi körülmény” hogyan minősülhet a megtagadás alapjául szolgáló „kivételes esetnek”. Y.Z. ügye jelenleg az EJEK előtt folyik.

Álláspontunk szerint a kegyeleti jog gyakorlásának határidőhöz, különösen pedig objektív és jogvesztő határidőhöz kötése nem indokolt és nem is észszerű, ezért javasoljuk a határidőre vonatkozó jogszabályi rendelkezések hatályon kívül helyezését, és annak a lehetővé tételét, hogy a fogva tartott bármikor kérvényezhesse legalább egy alkalommal a kegyelet utólagos lerovását.

A kegyelet lerovásának költségei

A jelenlegi szabályok szerint a kegyeleti jog gyakorlásával összefüggő előállítás költségét a fogva tartott köteles megtéríteni.²⁵ Álláspontunk szerint nem terhelhető automatikusan és minden esetben a fogva tartottra a kegyeleti jog gyakorlásának költsége, vagy más megfogalmazásban: nem lehet anyagi követelményekhez kötni a kegyeleti jog, mint alapvető jog gyakorlását. E körben talákoztunk olyan [esettel](#), ahol a bv. intézet nem az előállítással történő kegyeleti joggyakorlás esetén is kötelezően alkalmazandó 21/2023. (VI. 30.) BM rendeletben rögzített számítási mód és összegek alapján, hanem saját költségeit alapul véve, az előállításban közreműködő személyi állományi tagok órábével és az előállításához használt gépjárművek tényleges fogyasztásával kalkulálva határozta meg az előállítás várható több mint 300.000 forintos költségét olyan módon, hogy nem indokolta meg, hogy miért szükséges 7 fő személyi állomány (és kutya) valamint 7 óra igénybevétele.

Javasoljuk, hogy elhunytanként legalább egyszer költségvonzat nélkül gyakorolhassa kegyeleti jogát a fogva tartott vagy legalább az anyagi forrással nem rendelkező fogva tartottak a közeli hozzátartozójuk temetésén (sírhely-látogatásán) térítésmentesen részt vehessenek.

7.3. Az ügyintézési határidő hiánya

A haláleset és a temetés közötti időtartam - különösen vallási okokból - gyakran igen rövid. Tapasztalataink alapján problémás, hogy a jogszabályok nem határoznak meg egyértelmű ügyintézési határidőt a kegyeleti jog gyakorlására irányuló kérelmek elbírálására. A Bv. tv. általánosságban előírja ugyan, hogy a sürgős elintézését igénylő kérelmeket soron kívül kell elbírálni, azt azonban már nem rögzíti a törvény, hogy a temetésen való részvétel engedélyezését sürgős eljárásban kell elbírálni, és azt sem, hogy a soron kívüli eljárásban milyen határidők irányadók.²⁶ A temetésre való eltávozási kérelmeknél továbbá gyakorlat, hogy a helyi szervektől környezettanulmányt, jelentést kér a bv. intézet, ezt kötelező eljárási elemként értelmezik (holott világosan nem az), amelynek időtartama alatt az ügyintézésre megállapított határidő nem telik, illetve a vizsgálat eredményének hiányára való tekintettel hoznak elutasító döntést. Mindez több esetben is azt eredményezte, hogy mire hivatalos döntés született, a kérelem okafogyottá vált, mert a temetés már lezajlott. A késedelmes döntéshozatal, azon túl, hogy a kegyeleti jog gyakorlása szempontjából problémás, értelmetlenné teszi a jogorvoslathoz való jogot is.

Megfontolandó, hogy a temetésen történő részvétel bizonyos feltételek fennállása esetén (pl. kapcsolattartói viszony, kapcsolattartás megvalósulása, halál tényének igazolása, stb.) automatikusan engedélyezett legyen. A megtagadó vagy a részvételt korlátozó (pl. csak előállítással lehetővé tevő) döntést a temetés időpontja előtti olyan időpontban kelljen

²⁵ Bv.tv. 123. § (5)

²⁶ Bv.tv. 20. § (3)

meghozni, amely valódi lehetőséget biztosít a jogorvoslati eljárás temetés előtti lefolytatására is.

8. Bántalmazás

A Magyar Helsinki Bizottság számos panaszt kap arról, hogy a felügyelet tagja – vagy esetenként egy reintegrációs tiszt – bántalmazást követ el fogva tartottak sérelmére. A panaszok jelentős része a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet érintette. Az esetek feltárása, a bizonyítékok beszerzése jelentős nehézségekbe ütközik a számunkra, így természetesen nem állíthatjuk, hogy valamennyi panaszolt esetben a személyzet bántalmazás hivatalos eljárásban büntetést követte volna el, azonban a panaszok száma és az azokban megfogalmazott azonos jellemzők mégis tendenciákat jeleznek, és arra engednek következtetni, hogy a fizikai bántalmazás jelen van a bv. intézetekben, de legalábbis a nevezett helyen.

A panaszok alapján az a mintázat rajzolódik ki, hogy rendszerint alacsony társadalmi státuszú, ügyvéddel (kapcsolattartóval) nem rendelkező fogva tartottat bántalmaz több felügyelő olyan helyen, ahol nincsen videókamera és tanúja sem az eseményeknek. Az eseteket vagy nem követi orvosi vizsgálat, vagy a személyi állomány vélhető nyomása miatt a fogva tartott a sérülések okát másban jelöli meg, mint a bántalmazásban. Olyan panasszal is találkoztunk, amikor nem megfelelően rögzítették a sérüléseket, és előfordultak olyan esetek is, amikor az intézeti orvosi vizsgálat és a később igénybe vett „külkórházi” orvosi ellátás során a sérülések dokumentálása egymástól érdemben eltért. A vizsgálatot végző bv.orvos munkavégzésre irányuló jogviszonyt a bv. intézettel köt, tehát függő, alárendelt viszonyban áll. Az orvosok emellett nem készítenek automatikusan fényképet a sérülésekről, noha ez fontos lenne a bizonyításhoz. A bv. felügyelők - bár ezt számos alkalommal kifogásolta a CPT a magyarországi látogatásai során²⁷ - főszabály szerint jelen vannak a fogva tartottak orvosi vizsgálatán, ami jelentős mértékben csökkenti annak az esélyét, hogy az áldozatok jelezzék az orvosnak, hogy a felügyelet bántalmazta őket.

A Magyar Helsinki Bizottság ügyvédje által képviselt fogva tartott ügyében tett feljelentés szerint a felügyelet egy tagja bántalmazást követett el. A fogva tartott nem kapott azonnal orvosi ellátást. Állítása szerint őt arra próbálta rávenni a bántalmazást elkövető felügyelő, hogy mondja azt az orvosi vizsgálaton, hogy leesett a zárkában lévő küsszékről. A székről való leesés narratívája több más esetben is megjelenik ugyanebből az intézetből. Ebben az ügyben ráadásul a bántalmazással terhelt felügyelő felesége volt az egészségügyi osztályon az, aki a fogvatartott panaszát felvette és ellátta.

A bántalmazott fogva tartottak a beszámolóik szerint sok esetben nem mernek panaszt tenni, mert félnek a retorziótól, ami egy későbbi bántalmazáson túl más hátrányokban is megjelenhet (alaptalan fegyelmi eljárás indítása, másik zárkára helyezés, negatív vélemény a feltételes szabadságra bocsátási eljárásban, stb.), illetve nem látják esélyét annak, hogy a felelősséget megállapítják az eljárásban. A panaszokban szinte minden esetben megjelent, hogy az elkövetők arra szorítják rá (próbálják meg rávenni) a bántalmazott fogva tartottat, hogy az ügy kivizsgálása során ne nyilatkozzon a bántalmazásról, a sérülések vagy a konfliktus keletkezésének más okát jelöljék meg. Ha vannak tanúk, ők a sértetthez hasonló helyzetben vannak, így legtöbbször ők sem tesznek érdemi vagy valós vallomást. Az esetleges panasztételt (feljelentést) követően megindított büntetőeljárás a fentiek miatt rendszerint bizonyítékhiányos, így az elkövetők felelősségre vonására nem kerülhet sor, az eljárások emellett rendkívüli mértékben elhúzódnak. A [statisztikai adatokból](#) látszik, hogy más “civil”

²⁷ ld. pl.: <https://rm.coe.int/16809ce9ec> 110. pont

bűncselekményekhez képest mind a vádemelés és elítélés aránya alacsony, az alkalmazott szankciók pedig viszonylagosan [enyhék](#).

Indokolt protokollok és képzések útján növelni a felelősségre vonásra irányuló eljárások hatékonyságát, a bizonyítékok biztosítását az eljárásokban. Elengedhetetlen, hogy jogszabályi szinten biztosított legyen, hogy amennyiben egy fogva tartottnak sérülései vannak, azt fotókkal teljeskörűen rögzítsék. Ha arra vonatkozik a panasz, hogy bántalmazás hivatalos eljárásban történt, akkor azt késedelem nélkül vizsgálja meg egy független, igazságügyi orvostani ismeretekkel rendelkező orvos, akinek állást kell foglalnia abban, hogy mennyire konzisztens a fogvatartott panasz a bántalmazásról szóló panaszával, az orvosi vizsgálat eredményével, a vizsgálat során feltárt sérülésekkel.

Fontos, hogy a személyi állomány tagjai csak kivételes esetben lehessenek jelen a fogvatartottak orvosi vizsgálatán, akkor, ha a vizsgálatot végző egészségügyi dolgozó kifejezetten a távolléttel ellentétes kérést fogalmaz meg. Utóbbi esetben is lehetőleg csak látótávolságban legyenek a felügyelet tagjai, hallótávolságon kívül. Elengedhetetlen annak előírása, hogy a felügyelet azon tagjai, akiket a panasz terhel, semmilyen formában ne lehessenek jelen a vizsgálat során, ne kerüljenek kapcsolatba a panaszossal.

Előremutató lenne, ha a jogalkotó bántalmazási ügyek esetén automatikussá tenné a pártfogó ügyvéd, mint sértetti képviselő biztosítását a kirendelt védő jogintézményéhez hasonlóan.

9. Meztelenre vetkőztetés, guggoltatás

Évek óta fennálló, rendszerszinten megjelenő panasz, hogy a fogvatartottakat a felügyelet napi rendszerességgel veti alá átvizsgálásnak, kötelezve őket arra, hogy vetkőzzenek meztelenre és guggoljanak. Az ilyen átvizsgálásoknál rendszerint nincs jelen az egészségügyi személyzet. Az intézkedés célja a tiltott tárgyak feltalálása.²⁸

Az egyik vidéki bv.intézetben a zárkára munkából, látogatásból vagy más hasonló „külső” helyszínről való visszatéréskor a személyzet a fogvatartottakat kisebb csoportokban (kb. 5 fő) elkülönített helyiségbe irányítják, ahol nekik egymástól részben elválasztott, azonban a vizuális szeparációt nem biztosító öltözőfülkékbe kell menniük, és a ruhájukat levenni. A vetkőzés rendszerint a teljes alsó- és felsőruházatra kiterjed. A meztelen fogvatartottnak le kell guggolnia, esetenként köhögnie, hogy a potenciálisan a végbélnyílásba helyezett tárgy előkerüljön. A vetkőzésre azt követően kötelezik a fogvatartottakat, hogy őket fémkereső kapuval vagy más technikai eszközzel már megvizsgálták.

Az alapvető jogok biztosa – hivatkozva az Európai Börtönszabályokra is – több állásfoglalásában kifejtette^{29, 30}, hogy az elítélt testüregének átvizsgálása során – összhangban a nemzetközi elvárásokkal – a Bv.tv. 151. § (3) bekezdésében foglalt szigorúbb követelmények irányadók. Mivel a végbélnyíláson belüli testrészek a fogva tartott testének belső részei, azok szemrevételezésével, leguggoltatással történő átvizsgálását is csak orvos

²⁸ A biztonsági intézkedéseket a Bv.tv. 145. § (1), a 151. § (1)-(3) és a 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 59. § (3) bekezdései szabályozzák elsődlegesen. A Bv. tv. számos szakasza (83. § (7)-(8), 97. § (2), 98. § (1), 118. § (2)) biztosítja a fogva tartottak jogait és azok gyakorlásának kereteit

²⁹ AJB-3865/2016 sz. állásfoglalás, elérhető: <https://www.ajbh.hu/documents/10180/2506630/AJB-3865-16.pdf/b6aa68fe-0eff-45de-9ac3-25d942c6dfeb>

³⁰ AJB-766/2017.

végezheti. Az alapvető jogok biztosa hangsúlyozta, hogy a fogvatartottak meztelenre vetkőztetéses leguggoltatásának az őrszemélyzet – és nem orvos – általi elvégzése az Alaptörvény II. cikkében biztosított emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszasságot okoz, az elítéltekben szégyenérzet kelt. Világos, hogy ha az eleve alárendelt fogvatartottaknak egymás jelenlétében, az intimitás biztosítása nélkül kell meztelenre vetkőzniük, szükségtelenül sok személy előtt, az a „motosás” szeméremsértő és megalázó, magánéletük sérelmét eredményezi. Az eljárás az Alaptörvény és a Ptk. által védett emberi méltósághoz fűződő jogot is sérti és szembemegy az EJEB ítéleteiben meghatározottakkal is, melyek szerint a mindenkire, differenciálás nélkül alkalmazott biztonsági intézkedések eleve jogsértőek, a differenciáltan alkalmazottak pedig csak a feltétlen szükséges mértékig avatkozhatnak az érintettek magánszférájába.

A Magyar Helsinki Bizottság egyik ügyfele megbízásából panaszt tett a fent leírt eljárást kifogásolva. Az ügyben az ügyészség helyszíni vizsgálatot végzett, tanúkat hallgatott meg, amelyekből azt a - jogi képviselő által az iratokhoz való hozzáférés megtagadása okán nem ellenőrizhető - következtetést szűrte le, hogy a fogvatartottakat nem guggoltatják, hanem alsóneműjüket lehúztatják velük, és ezt „rápillantással” veszik szemügyre a felügyelők. Az ügyészségi álláspont szerint az ilyen rápillantás jogszerű, hiszen nem a test, hanem a ruházat megtekintésére kerül sor. Az ügyben ügyfelünk jelenleg az EJEB döntésére vár.

A széleskörű, automatikus, az egyéni mérlegelést bizonyosan nélkülöző, és az ügyészség által nem kifogásolt, országosan elterjedt jogszabálysértést felvető gyakorlat megszüntetése érdekében indokolt lehet, hogy a test átvizsgálására vonatkozó szabályokat pontosítása, kiegészítése, a meglévő szabályozás alkalmazásához iránymutatás adása.

10. Fogvatartottak fal felé fordítása

A Magyar Helsinki Bizottsághoz érkezett panaszok alapján a büntetés-végrehajtási intézetekben továbbra is elterjedt gyakorlat, hogy a személyi állomány tagjai a fogva tartottak számára azt az utasítást adják, hogy forduljanak és várakozzanak arccal a fal felé, míg nem adnak engedélyt arra, hogy megforduljanak. Az „arccal fal felé fordítás” utasítás azonban sem jogszabályban, sem belső utasításban nem szerepel, alkalmazása önkényes, sérti az emberi méltóságot.

A CPT Magyarországon 2013-ban tett látogatása után [CPT/Inf \(2014\) 13 számú jelentésében](#) hívta fel arra a figyelmet, hogy az „arccal fal felé fordítás” elmaradott, megalázó gyakorlatának szükséges véget vetni. A Kormány az észrevételében akként nyilatkozott, hogy [...] „egyetértünk azzal a megállapítással mely szerint kifogásolható, hogy a fogva tartottak arccal a fal felé fordulnak. Amennyiben ilyen intézeti gyakorlatot tapasztalunk, minden esetben utasítjuk az intézet vezetését ennek megszüntetésére.” Ennek megfelelően egy ügyfelünk esetében 2023-ban a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Főügyészség vizsgálatot folytatott, amelynek során jogsértést állapított meg és felhívással élt a gyakorlat megszüntetése érdekében. Ennek ellenére a Magyar Helsinki Bizottsághoz érkezett megkeresések alapján az arccal fal felé fordítás gyakorlata továbbra is elterjedtnek tűnik a büntetés-végrehajtási intézetekben.

A fogva tartottak emberi méltóságának tiszteletben tartásával össze nem egyeztethető arccal fal felé fordítás csak kivételes esetben engedélyezhető, ha ahhoz alapos indok fűződik, az automatikus gyakorlat nem egyeztethető össze az alapvető jogokkal. Ezért, tekintettel az ügyészi fellépés eredménytelenségére is, javasoljuk a szükséges jogi

garanciák (legalább) belső szabályzatba foglalását, az utasítás alkalmazása feltételeinek, körülményeinek pontos rögzítését, valamint a jogorvoslat biztosítását.

11. A feltételes szabadságra bocsátás és a reintegrációs őrizet alkalmazásának visszaesése

Az elmúlt években a korai szabadítás jogintézményeinek alkalmazási gyakorisága jelentősen visszaesett. A feltételes szabadságra bocsátás feltételeinek 2020-ban bekövetkezett jogszabályi szigorításával önmagában nem magyarázható a gyakorlat jelentős mértékű szigorodása: a BVOP adatai szerint, míg 2019-ben az összes szabadulás 40 százaléka vagy feltételesen vagy reintegrációs őrizettel valósult meg, addig 2021-re 8 százalékpontot csökkent ez az arány (32%), amely ezt követően enyhén, 2 százalékponttal emelkedett 2022-re.

	Kitöltve szabadultak	Korai szabadítások száma (feltételes + reintegrációs őrizet)	Korai szabadítások aránya az összesen szabadultakhoz képest
2019	8 016	3 202	40%
2020	7 444	2 649	36%
2021	7 025	2 258	32%
2022	7 738	2 649	34%

A reintegrációs őrizet alkalmazásának gyakorisága 2018 óta radikálisan csökken (2018: 682; 2021: 509; 2023. január 1. és június 30. között: 286).

Bár ebben a kérdésben a döntési kompetencia bírósági, azonban az mégis kapcsolatban áll vagy állhat a bv. hatáskörbe tartozó döntésekkel, ezért ezeket az alábbiak szerint ismertetjük. Ugyanis a korai szabadítás nemcsak a reintegráció miatt fontos, hanem a zsúfoltságot is csökkentő eszköz, ami a bv. érdeke is. A problémák más része jogalkotási kérdés, erre is kitérünk.

11.1. Fegyelmi eljárások és jutalmazás

A fegyelmi felelősség megállapításával kapcsolatban fogvatartottaktól és ügyvédektől olyan visszajelzéseket kap a Magyar Helsinki Bizottság, miszerint rendszeres, hogy a szabályok csekély mértékű áthágása miatt a fogvatartott fegyelmi büntetést kap, ugyanakkor a jutalmazásra eleve ritkán, legfeljebb meghatározott időközönként kerülhet sor. A fegyelmi büntetés törlése a beszámolók szerint ellehetetlenedett az elmúlt években. Ez megnehezíti a feltételes szabadon bocsátását és a reintegrációs őrizet alkalmazását, tekintettel arra, hogy a bv. bírói jogalkalmazás során a fegyelmi büntetések – jutalmak értékelésének kiemelten nagy a jelentősége.

A tapasztalatok alapján a feltételes szabadságra bocsátási eljárásban gyakran háttérbe szorul az a szempont, hogy a büntetés eléri-e, elérte-e a célját a további szabadságmegvonás nélkül is, vagy hogy fennáll-e a bűnisméltés kockázata, és előtérbe kerül a fegyelmi helyzet. A döntés nagyban az utóbbira alapoz, így többször a fegyelmi ténye önmagában kizárja a feltételes szabadságra bocsátást.

Az alábbi esetekben például fegyelemsértés került megállapításra.

- *Egy fogva tartott használatra vonatkozó engedély nélkül tartott joghurtot a hűtőszekrényben.*
- *Az egyik bv. intézetben vett és engedélyezett körömcspeszt a másik intézetben már a házirenddel ellentétesnek tartották, így fegyelmit kapott érte a fogva tartott.*
- *Egy fogvatartott ellenkező nemű fogva tartottnak köszönt az udvaron való találkozás során.*
- *A fogvatartott ruházata minimálisan megrongálódott.*

- *Fogvatartott-társát hirtelen másik zárkába helyezték, a gyors költözés miatt a fogva tartott a zárkában hagyta dohánytermékét, amelyet a zárkatársak nem vettek észre. Később a felügyelet megtalálta a dohánytermékeket és azok jogosulatlan tartásáért a zárkatársakat vonták felelősségre.*
- *Egy fogvatartott „elhagyta munkavégzés közben a lábbilincse töltő egységét, amit gps-en keresztül be tudnak mérni, hogy hol van de mégsem találják.”*
- *Egy fogvatartott azt panaszolta, hogy „ameddig dolgozni voltak kirabolták a zárkát mert az őr nyitva felejtette a zárka ajtót, az elkövető nincs meg”, a telefon töltőjét is ellopták, emiatt indult ellene fegyelmi eljárás.*

A fegyelmi eljárások sokszor nélkülözik a garanciákat, a fogva tartott az iratokhoz nem fér hozzá, ügyvédi képviselőt elvétele van. A fegyelmi eljárások lefolytatása a fenti bagatell esetekben szembemegy az Európai Börtön szabályok vonatkozó rendelkezéseivel, melynek 56.1. pontja szerint a fegyelmi eljárások esetében szigorúan törekedni kell azok ultima ratio jelleggel való alkalmazására.

A jutalmazással kapcsolatban egyöntetű jelzés, hogy a jutalom megszerzése az informális, bv. intézetbeli jogalkalmazás alapján elvétele, sok helyütt fogvatartottként csak fél évente egyszer lehetséges, noha erre vonatkozó írott szabály nincsen, és a BVOP tájékoztatása szerint sincs semmiféle korlátozás.

A két jelenség következtében a fogvatartottak fegyelmi helyzete általános jelleggel negatív képet mutat, amelynek következtében a feltételes szabadságra bocsátásuk vagy reintegrációs őrizetbe helyezésük esélye is csökken. A jutalmazás rendszerszintű visszaesése szakmai diskurzusokban, konferenciákon más hivatásrendek (ügyészek, bírák) által is említett probléma: annak hiányában ugyanis kevésbé jellemző a reintegrációs őrizetre, vagy feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos kedvező bv. bírói döntés, amely a bv. intézetek túlzásfokosságának irányába is hat.

Hosszú távon megfontolandó, hogy az Európai Börtön szabályok 56.2 pontjának megfelelően a büntetés-végrehajtásban a fegyelmi eljárást megelőzően a fogva tartottak felügyelettel való, illetve a fogva tartottak egymás közötti konfliktusait először helyreállító és mediációs technikák alkalmazásával igyekezzenek megoldani – ahogy arra korábban volt is [példa a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben](#) –, így is biztosítva azt, hogy valóban csak a legszükségesebb esetekben kerüljön sor fegyelmi eljárás lefolytatására.

Javasoljuk, hogy akár a bv. bírák képzése útján, akár jogalkotás útján kerüljön tisztázásra a korai szabadítás egyes jogintézményeihez kapcsolódó értékelési szempontok rendszere. Ennek körében legyen egyértelmű az, hogy a döntéskor a fegyelmi helyzet mellett az azt megalapozó tényleges cselekményeket, helyzeteket is vizsgálni szükséges, továbbá, hogy a fegyelmi büntetések pusztán fennállása önmagában nem képezheti akadályát a korai szabadításnak, mert az nem áll automatikus összefüggésben azzal, hogy a fogva tartott büntetése további szabadságelvonás nélkül elérhető-e.

11.2. A bv. bíróságot által átvett ítélőbírói szerep

A feltételes szabadítás terén találkozunk olyan bírói döntéssel, amely szerint az érintett hosszútávú fogva tartottakat pusztán az elkövetett bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlyára és a minősítő körülmények miatt nem engedi feltételes szabadságra, holott a bv.-beli magatartással nem lehet kifogást emelni. Ha minden pozitív irányú változás és kedvező körülmény ellenére kizárólag a cselekmény tárgyi súlyát, mint negatív tényezőt veszi figyelembe a bíróság a mérlegelés során, azzal gyakorlatilag kizárja, hogy az érintett valaha is

feltételesen szabadulhat. Ez a gyakorlat lényegében felülírja a jogerős büntető ítéletet is, elvonva az ítélkező bíróság hatáskörét.

Megítélésünk szerint az a bv. bírói gyakorlat, amely pusztán az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyára és minősítő körülményeire figyelemmel zárja ki a feltételes szabadítást, nem áll összhangban az Emberi Jogok Európai Egyezményével és az EJEB gyakorlatával sem. Az EJEB álláspontja szerint ugyanis „az életfogytig tartó szabadságvesztés vonatkozásában a 3. cikket úgy kell értelmezni, hogy az megköveteli a büntetés tartamának csökkentésének lehetőségét olyan felülvizsgálati eljárás keretében, amely lehetővé teszi a hazai hatóságok számára annak mérlegelését, hogy történt-e bármely olyan jelentős változás a fogvatartott életében, illetve történt-e a rehabilitáció irányába olyan fejlődés az ítélet végrehajtása során, amelynek értelmében a további fogva tartás már nem indokolható legitim pönológiai alapon.”³¹ Megítélésünk szerint a gyakorlat részben a *ne bis idem* elvébe is ütközik egyben, hiszen amennyiben a bíró a feltételes szabadságra bocsátás iránti kérelem vizsgálata során kizárólag a büntetőeljárás megállapításaira és bizonyítékaira szorítkozik, lényegében - ideiglenesen - felülírja az ítélőbíróság döntését, miszerint a fogvatartott feltételes szabadságra bocsátható.

Álláspontunk szerint fontos akár képzések útján vagy akár jogszabályban világossá tenni, hogy a feltételes szabadítás nem zárható ki önmagában az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyára és minősítő körülményeire tekintettel, hanem annak mérlegelése során mindig konkrétan vizsgálni és indokolni szükséges, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető-e.

11.3. A feltételes szabadítás és a reintegrációs őrizet összemosása

A törvényi feltételek szerint a bünszervezeti elkövetés a Btk. 38. § (4) (c) pontja alapján a feltételes szabadságra bocsátásból zár ki. Ettől elkülönülten a Bv. tv. tartalmazza a reintegrációs őrizet elbírálásakor mérlegelendő szempontokat, illetve zárt végű, taxatív felsorolásban rögzíti a kizáró okokat. A Bv. tv. 187/A. § (1) szerint a reintegrációs őrizet elbírálásakor a büntetés céljának megvalósulását kell mérlegelni. A jogszabály tehát nem zárja ki a reintegrációs őrizet alkalmazását akkor, ha a feltételes szabadságra bocsátás ki van zárva, így pl. a bünszervezeti elkövetés esetén. Mégis, a Magyar Helsinki Bizottsághoz eljutott ügyvédi és fogvatartotti tapasztalatok szerint előfordul, hogy a reintegrációs őrizet alkalmazásáról való döntés során a bíróság a bünszervezeti elkövetést mint önmagában álló tény, s nem a büntetés céljának elérése szempontjából értékeli, amely következtében eleve kizárja a reintegrációs őrizet alkalmazását.³²

Fontosnak tartjuk ezzel kapcsolatosan a gyakorlat figyelemmel kísérését, és szükség esetén a jogi szabályozás további pontosítását.

³¹ Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügy (Kérelmek száma: 66.069/09, 130/10, 3.896/10.) 119. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122664>

³² A Magyar Helsinki Bizottság részletes elemzése a problémáról itt elérhető: <https://helsinki.hu/elemzesunk-az-alternativ-szankciok-kiszabasara-vonatkozo-hazai-es-nemzetkozi-jogforrasokrol-a-serulekeny-csoportokra-tekintettel/>

11.4. A külföldre utazás tilalma a feltételes szabadságra bocsátás próbaidejének tartama alatt

A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény (Utv.) 16. § (1) c) és e) pontja szerint nem utazhat külföldre az, aki a feltételes szabadságra bocsátás próbaidejét tölti, illetve az a fiataalkorú, akit a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátottak. A korlátozás automatikusan, a jogszabályból fakadóan, bírói döntés nélkül következik be, továbbá az ellen jogorvoslással sem élhet az érintett. Mivel a tiltás külön döntés nélkül érvényesül, semmiféle mérlegelésnek, méltányosságnak nincsen helye, nem vehetők figyelembe olyan szempontok sem, mint az elítélt személyisége, magatartása, személyi körülményei, az utazás célja.

Meglátásunk szerint ez a szabályozás ellentétes az uniós jogszabályokkal, az EJEE-vel, az EJEB joggyakorlatával és az európai országok többségének gyakorlatával.

A szabad mozgás jogát többek között az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 21. cikke fekteti le. Az EUMSZ 1. fejezet 45. cikk (3) bekezdése szerint a személyek szabad mozgása közrendi, közbiztonsági vagy közegészségügyi okok alapján korlátozható. A 2004/38/EK irányelv VI. fejezet 27. cikk (2) bekezdése szerint *a közrendi vagy közbiztonsági okokból hozott intézkedéseknek meg kell felelniük az arányosság elvének, és kizárólag az érintett egyén személyes magatartásán alapulhatnak. A feltételes szabadsággal kapcsolatos határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat külön uniós jogszabály, a Tanács 2008/947/IB kerethatározata tartalmazza. A kerethatározat preambuluma (8) bekezdése szerint a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos határozatok kölcsönös elismerésének célja többek között az, hogy megkönnyítse az elítéltek számára a társadalmi beilleszkedést, azáltal, hogy lehetővé teszi számukra a családi, nyelvi, kulturális és egyéb kapcsolatok megőrzését.*

Az EJEE Negyedik Kiegészítő Jegyzőkönyvének 2. cikkének (2) bekezdése szerint *mindenki szabadon elhagyhat minden országot, beleértve a saját országát is.* A (3) bekezdés szerint ezt a jogot kizárólag olyan *korlátozásoknak lehet alávetni, melyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy a köz biztonsága érdekében, a közrend fenntartásához, a bűnmegelőzéshez, a közegészség vagy az erkölcsök védelméhez, illetőleg mások jogainak és szabadságainak megóvásához szükségesek.*

Az EJEB álláspontja szerint az utazási tilalom automatikus, az érintett személy egyéni körülményeire való tekintet nélküli elrendelése nem nevezhető "egy demokratikus társadalomban szükségesnek"³³. Az EJEB joggyakorlata megköveteli továbbá, hogy a korlátozás 1.) indokolt, arányos legyen, 2.) egyéni mérlegelésen alapuljon és 3.) a bíró által felülvizsgálható legyen.

Az EJEB álláspontja szerint az általánosan, megkülönböztetés nélkül alkalmazott intézkedések nem tekinthetők arányosnak³⁴. Az EJEB szerint továbbá a megfelelő indoklás és a bírósági felülvizsgálat lehetőségének hiányában nem vizsgálható az a kérdés, hogy a korlátozás arányos-e.³⁵

³³ Vlasov és Benyash kontra Oroszország (kérelmek száma: 51279/09, 32098/13) 37. §
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:\[%22kdate%20Descending%22\],%22itemid%22:\[%22001-166738%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:[%22kdate%20Descending%22],%22itemid%22:[%22001-166738%22]})

³⁴ Berkovich és mások kontra Oroszország Russia (kérelem száma: 5871/07) , § 98
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22sort%22:\[%22kdate%20Descending%22\],%22itemid%22:\[%22001-181876%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22sort%22:[%22kdate%20Descending%22],%22itemid%22:[%22001-181876%22]})

³⁵ Vlasov és Benyash kontra Oroszország (kérelmek száma: 51279/09, 32098/13) 36. §
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:\[%22kdate%20Descending%22\],%22itemid%22:\[%22001-166738%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:[%22kdate%20Descending%22],%22itemid%22:[%22001-166738%22]})

Az uniós tagállamok többségének joga szerint a külföldre utazás főszabály szerint nem tiltott a feltételes szabadságra bocsátott elítéltek részére, azonban speciális magatartási szabályként a bíróság megtilthatja azt. Ilyen magatartási szabályok alkalmazása esetén az elítélt indokolt esetben kérelmezheti az attól való eltérést. Ilyen szabályozás van hatályban például Olaszországban, Spanyolországban és Ausztriában. Franciaországban a feltételesen szabadságra bocsátott elítélteknek tájékoztatniuk kell a bíróságot arról, ha külföldre utaznak, továbbá lehetőség van arra is, hogy a bíróság magatartási szabályként előírja a feltételes szabadságra bocsátott elítélt részére, hogy csak a bíróság engedélyével utazhat külföldre.

A fentiekre tekintettel megfontolandónak tartjuk a feltételes szabadság próbaideje és a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama alatti kiutazási tilalom megszüntetését, ehelyett a jogi szabályozás tegye lehetővé, hogy a bv. bíró indokolt esetben külön magatartási szabályként előírhasa a terhelt részére, hogy ezen időtartam alatt ne utazzon külföldre. Ezzel együtt a jogalkotó esetleg előírhatja azt is, hogy a kiutazást tiltó magatartási szabállyal nem érintett feltételes szabadságra bocsátott elítéltek kötelesek legyenek előzetesen bejelenteni a bíróságnak, hogy külföldre utaznak.

Ha a fenti szabályozás megalkotását jogalkotó valamilyen okból nem tartja lehetségesnek, javasoljuk, hogy teremtse meg a jogszabályi alapját annak, hogy az elítélt az Utv. 16. § (1) bekezdés c) pontja, illetve az e) pont második fordulata szerinti kiutazási tilalommal szemben kérelmet nyújthasson be a bíróságra abban az esetben, ha személyes körülményei a főszabálytól való eltérést indokolják.

12. Az otthonápolási őrizet joggyakorlata

Az otthonápolási őrizet új jogintézmény,³⁶ amelynek célja – feltehetően – a börtönök telítettségének mérséklése és a társadalomra egészségi állapotuk alapján valós veszélyt (már) nem jelentő fogva tartottak büntetésének más formában történő végrehajtása, illetve a bv. terheinek csökkentése. Az eddig tapasztalt jogalkalmazási gyakorlat alapján féltő, hogy az új jogintézmény nem képes céljának betöltésére a megszorító bírói jogalkalmazás miatt.

A Magyar Helsinki Bizottsághoz érkezett fogvatartotti és hozzátartozói panaszok, valamint a BVOP a sajtó által megjelentetett³⁷ statisztikai alapján arra lehet következtetni, hogy a jogintézmény kihasználtsága meglehetősen alacsony. A BvOP által a nyilvánosságnak eljuttatott adatok szerint a jogintézmény bevezetését követő négy hónap alatt 109 fogva tartott kérte az otthonápolási őrizetét és közülük csupán négy embernek, azaz az esetek 4,36%-ban engedélyezte azt a bíróság. 2023. október 31. napjáig 204 fogva tartott kérte és 21 személynek (10,3%) engedélyezték. Az ilyen volumenű alkalmazás a zsúfoltságot érdemben nem csökkenti, a jogintézmény kihasználatlannak tűnik.

A Magyar Helsinki Bizottsághoz eljutott esetek alapján az állapítható meg, hogy a bv. bírói gyakorlat igen tágan értelmezi a megtagadás szubjektív feltételeit, így a fogvatartottnak akkor sem engedélyezi a bíróság az otthonápolási őrizetet, ha objektív kizáró ok nem áll fenn. A bíróságok rendszerint a Btk. 79. §-ára hivatkoznak, mely szerint a büntetés célja a

³⁶ Az otthonápolási őrizetről szóló 6/2023. (II.21.) BM rendelet

³⁷ Id: https://rti.hu/belfold/2023/06/15/fogva-tartott-otthon-apolas-bortonok-zsufoltsag-bvop-munkaero-toborzas-alacsony-fizetes?utm_source=hirkereso-hu&utm_medium=textlink&utm_campaign=hirkereso-rss&utm_content=belf%C3%B6ld_fogva_tartott-otthon-apolas-bortonok-zsufoltsag-bvop-munkaero-toborzas-alacsony-fizetes

társadalom védelme, hogy az elítélt újabb bűncselekményt ne kövessen el. Jellemző, hogy a mérlegelési tevékenység során az éppen töltött, vagy korábban már kitöltött szabadságvesztésre alapot adó bűncselekmény jellemzőit, körülményeit nagy súllyal veszik figyelembe, ugyanakkor nem fektetnek arra hangsúlyt, hogy az elítélt ténylegesen, fizikailag képes lenne-e bűncselekményt elkövetni, vagy a bűncselekmény óta milyen személyiségfejlődésen ment át.

Egy ügyben a fogvatartottat az egyébként jellemzően kedvező körülmények ellenére azért nem engedte a bíró otthonápolási őrizetbe, mert az őt befogadó rokont a környezettanulmányt készítő pártfogó felügyelő ismerte és jelzést tett arról, hogy évekkorábban ő is szabadságvesztés büntetést töltött, így a bíró „kriminálisan veszélyeztetőnek” ítélte a befogadó környezetet.

Más esetben a fogvatartottnak azért nem engedélyezték az otthonápolási őrizetet, mert ugyanabban az ingatlanban lakott volna, ahol elkövette a bűncselekményt. Azonban azt nem értékelte a bíróság, hogy a jogerős ítélet és a szabadságvesztés megkezdése között 7 év telt el, amely során nem követett el bűncselekményt vagy szabálysértést.

Mindezekkel ellentétesen egy, az otthonápolási őrizetről döntő másodfokú tanács úgy foglalt állást, hogy amennyiben az objektív jogszabályi feltételek fennállnak, az otthonápolási őrizetet el kell rendelni: “(...) tévedett az elsőfokú bíróság, amikor az eljárás során a fent idézett objektív jogszabályi feltételek fennállása és kizáró okok hiánya ellenére a többszörös büntetett előéletet, a bv. intézetben tanúsított magatartást, a csekély kriminológiai veszélyességű környezetet, az ítélet alapjául szolgáló bűncselekmény tárgyi súlyát mérlegelve mellőzte az otthonápolási őrizetet. Mivel az elítélt egészségi állapota az előzőekben hivatkozott jogszabályi feltételek megállapíthatóságát megalapozta, az otthonápolási őrizet engedélyezését a bíróság elrendelte.” (4.Bpkf.887/2023/3. számú ítélet)

A statisztikai adatok és az egyedi ügyekben megfigyelt jellemzők alapján fontosnak tartjuk a gyakorlat figyelemmel kísérését, és szükség esetén a jogi szabályozás pontosítását annak érdekében, hogy a jogintézmény valóban működképes legyen és ne üresedjen ki.

13. A jogorvoslathoz fűződő jog

A Bv.tv.-ben szabályozott jogorvoslati rendszer számos esetben a gyakorlatban a fogvatartottak részére nem jelent valódi lehetőséget, ezáltal nem biztosított az érintettek részére az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésében foglalt jogorvoslathoz való jog gyakorlása.

13.1. A panaszok nyilvántartásban való rögzítésének elmaradása

A Magyar Helsinki Bizottsághoz nagyszámú olyan megkeresés érkezett, amelyek szerint a benyújtani kívánt kérelmeiket, panaszukat a vonatkozó szabályozás³⁸ ellenére nem regisztrálták.

A KIOSZK elnevezésű fogva tartotti ügyintézési pontok bevezetése jó kezdeményezés, amely a fenti problémát részben orvosolhatja, mivel a kérelem a rendszerben minden további intézkedés nélkül rögzítésre kerül. Tudomásunk szerint azonban a kérelem továbbításához a reintegrációs tiszt engedélye szükséges, továbbá a rendszert egyelőre csak a hazai bv.

³⁸ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10. § a) pont

intézetek egy részében vezették be, illetve a használata olyan ismereteket igényel, amellyel sok fogva tartott nem rendelkezik.

Javasoljuk, hogy dolgozzanak ki olyan ellenőrzési rendszert, amely által a fogvatartott bizonyítani tudja, hogy benyújtotta a kérelmet, és amely kizárja azt, hogy a kérelmek regisztrációja elmaradhasson.

13.2. Kioktatás nevelői hatáskörben, a formális döntéshozatal hiánya

fogvatartottak és hozzátartozók által benyújtott kérelmek és panaszok esetén

Gyakran előfordul, hogy a fogvatartott a panasz elbírálásáról, vagy annak érdemi vizsgálat nélküli elutasításáról nem kap írásbeli határozatot, hanem „nevelői hatáskörben kioktatják,” vagyis szóban közlik vele a döntést. Szóbeli közlés esetén a döntés tartalma és indokai utólag nem megállapíthatók, az ilyen gyakorlat visszaélésekre ad alapot.

Egy fogvatartott azt jelezte, hogy több alkalommal a KIOSZK rendszeren keresztül kért parancsnoki meghallgatást, azonban a reintegrációs tiszt a kérelmére valamennyi esetben „nevelői kioktatása megtörtént” bejegyzéssel reagált, így ellehetetlenedett az, hogy a fogva tartottat a parancsnok meghallgassa.

Javasoljuk, hogy a Bv.tv.-ben rögzítsék, hogy a panaszt minden esetben írásban kell elbírálni. A döntésre vonatkozó indokokat rögzíteni szükséges kivéve, a kérelemnek helyt adó döntést.

További, kapcsolódó probléma, hogy nem világos a szabályozása és a jogalapja annak, hogy a hozzátartozó milyen esetben jogosult kérelem, illetve panasz benyújtására. Előfordult olyan eset, hogy a hozzátartozó által írásban benyújtott kérelem elbírálásáról a fogva tartottat tájékoztatták (szóban), arról a hozzátartozó (illetve a jogi képviselője) formális határozatot nem kapott. Egy ilyen – tapasztalataink szerint több hasonló ügyben is jelentkező – gyakorlat (eljárás jogi jogsértés) azért is probléma, mert abból szükségszerűen következhet a jogorvoslathoz való jog sérelme, hiszen amennyiben a döntést nem a kérelmezővel közlik, hanem a fogva tartottal (ráadásul nem is formális határozat kézbesítése útján), úgy megtörténhet, hogy mire a kérelmező családtag értesül a döntésről, a panasz benyújtására nyitva álló jogorvoslati határidő lejár. Olyan esettel is találkoztunk, amikor a hozzátartozó számára postai levélként kézbesítettek egy, a hatósági határozattal szembeni formális követelményeket nem teljesítő, tájékoztató levél formájában készült, a kérelmet elutasító de facto határozatot. Ilyen esetben a jogorvoslat benyújtásának a határideje, illetve a jogalapja is kérdéseket vet fel.

Javasoljuk, hogy tekintsék át és szükség szerint pontosítsák jogszabályban a fogvatartottak hozzátartozóinak kérelmezési és panasztételi jogát, a bv. intézetek az eljárással kapcsolatos kötelezettségeit a jogorvoslathoz való jog érvényesülése érdekében.

13.3. Hozzáférés a döntés alapjául szolgáló információkhoz

Gyakran tapasztaljuk, hogy a bv. intézet parancsnoka negatív környezettanulmányra és/vagy negatív szakterületi vélemény(ek)re hivatkozva utasítja el a fogva tartott valamilyen “kedvezményre” irányuló kérelmét (pl. hozzátartozó temetésre való kiszállítása), anélkül, hogy az említett környezettanulmány vagy szakterületi vélemény lényegét ismertetné az elutasító döntés indokolásában. A bv. intézetek gyakorlata eltérést mutat a tekintetben, hogy az elutasító döntés alapjául szolgáló iratokat és információkat a fogvatartott (és ügyvédje) számára megismerhetőnek tekintik-e, vagy a Bv. tv. 26. § (4) bekezdésének valamely -

jellemzően a b) és az e) - pontjára hivatkozással elutasítják az elutasító döntés alapjául szolgáló információk megismerésére irányuló kérelmet.

Egy kérelemről szóló elutasító döntés indokát tartalmazó iratokhoz való hozzáférés teljes megtagadása azonban alapjogi visszásságot okoz, sérti a fogva tartottat megillető alapvető eljárási garanciákat, az EJEB (ld. pl.: **C.G. és mások v. Bulgária**, 1365/07, 2008. április 24-i ítélet) és az EUB (ld. pl.: **C-159/21. sz. ítélet GM kontra Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság, Alkotmányvédelmi Hivatal, Terrorelhárítási Központ ügyben**) jogértelmezésével összhangban értelmezendő tisztességes eljáráshoz (ügyintézéshez) és hatékony jogorvoslathoz való jogot, amely megköveteli, hogy fogvatartottat hátrányosan érintő döntés alapjául szolgáló indokoknak legalább a hatékony védekezéshez szükséges lényegét megismerhetővé kell tenni.

Javasoljuk az iratmegismerés korlátaira vonatkozó jogszabályi előírások felülvizsgálatát az EJEE és az Európai Unió Alapjogi Chartája, valamint az EJEB és az EUB vonatkozó gyakorlatára is figyelemmel.

13.4. A jogorvoslati fórumok problémája

A büntetés-végrehajtás jogorvoslati rendszerében a parancsnoknak a kérelmet elutasító döntésével szemben az agglomerációs központ vezetőjéhez lehet fordulni. Egyes esetekben ugyanakkor a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka egyben az adott agglomerációs központ vezetője is.

A Bv.tv. 142.§ (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben:

„a) a döntést vagy az intézkedést a bv. intézet parancsnoka hozta vagy a mulasztás őt terheli, a panaszt az *agglomerációs központ vezetője*,

b) a döntést az agglomerációs központ vezetője hozta, a panaszt az *országos parancsnok* bírálja el, amely döntés ellen további jogorvoslatnak nincs helye.”

A fenti szabályozás alapján nem egyértelmű a panasz címzettje abban az esetben, ha az annak alapjául szolgáló döntést olyan intézetparancsnok hozta, aki egyben az adott agglomerációs központ vezetője is.

A Magyar Helsinki Bizottság megbízott ügyvédje egy ügyben a Szegedi Fegyház és Börtön Parancsnokához előterjesztett kérelmére „III. számú Agglomerációs Központ Szegedi Fegyház és Börtön” fejléccel kapott választ a parancsnoktól. A Bv.tv. 142. § (3) bekezdésében foglaltakat szem előtt tartva a döntéssel szembeni panaszt két címzetthez, azaz mind a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokához, mind a Szegedi Fegyház és Börtön Parancsnokához, mint agglomerációs központ vezetőjéhez is előterjesztette (mindkét esetben a jogszabály rendelkezése alapján a Szegedi Fegyház és Börtön útján), hivatkozva arra, hogy jogértelmezés útján nem dönthető el egyértelműen, hogy arra az ügyre, ahol a kérelmet egy olyan bv. intézet parancsnoka bírálta el, aki személyében egyébként az agglomerációs központ vezetője is, a Bv.tv. 142. § (3) bekezdésének a) pontja vagy b) pontja vonatkozik-e. A panaszra „III. számú Agglomerációs Központ Szegedi Fegyház és Börtön” fejléccel kapott választ a szegedi parancsnoktól, a BVOP-tól ugyanakkor választ nem kapott.

A fenti, konkrét ügyben tehát a kérelemre hozott döntéssel szembeni panaszt ugyanaz a személy bírálta el, aki a panaszolt döntést is meghozta. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata értelmében a jogorvoslathoz való jog lényegi tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez, vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz

fordulás lehetősége.³⁹ A jogorvoslathoz való alapjog érvényesülésének alapvető feltétele, hogy az eljárásban a törvény garantálja az érintett számára, hogy ügyét az alapügyben eljáró személytől (szervtől) különböző személy (szerv) bírálja el. Ezt ugyanakkor a jelenlegi szabályozás és gyakorlat nem garantálja, veszélyeztetve az EJEE 13. cikk értelmében vett „függetlenség” követelményének érvényesülését a jogorvoslatot végző szerv vonatkozásában.

A hivatkozott rendelkezés abban a tekintetben is aggályos, hogy ha egy intézetparancsnok egyben agglomerációs központ vezető is, és a döntésével szemben a BVOP-hoz kellene fordulni jogorvoslatért, akkor azonos típusú ügyben az az egyébként irreleváns körülmény jelöli ki a döntéshozó személyét, hogy a fogvatartott földrajzilag melyik intézetben van elhelyezve.

Az Alaptörvény B) cikkében deklarált jogállamiság elvéből levezethető a normavilágosság követelménye. Ezen elv alapján a jogalkotásról szóló törvény⁴⁰ kimondja, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie. A hatályos szabályozás ugyanakkor nem felel meg a normavilágosság követelményének, és az, illetve az arra épülő gyakorlat sem biztosítja a jogorvoslathoz való jog érvényesülését.

Javasoljuk ezért a jogi szabályozás egyértelművé és a fogvatartottak tekintetében megkülönböztetés-mentessé tételét annak érdekében, hogy az megfelelően biztosítsa a jogorvoslathoz való jog érvényesülését.

³⁹Vö. pl. 3146/2018. (V.7.) AB határozat

⁴⁰ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (1) bekezdés

13.5. Az ügyészi törvényességi felügyelet diszfunkciói

Az bv. ügyészek jellemzően abban az esetben állapítanak meg jogsértést, ha a Bv.tv. vagy más ágazati jogszabály egy konkrét, expressis verbis rendelkezése sérül. Ha nem ilyen jogsérelemről van szó, hanem egyes személyiségi jogokat, például az emberi méltóságot sérti egy bv.intézeti intézkedés, vagy akár felmerül egy belső szabályzat, gyakorlat nemzetközi egyezménybe ütközése, jellemzően nem állapítanak meg jogsértést annak ellenére, hogy ezek a Bv.tv. által biztosított, elvi szinten megfogalmazott jogok, és azokat (közvetlenül vagy közvetett módon) az Alaptörvény vagy a Ptk. is előírja. Hangsúlyozni szükséges ezzel összefüggésben azt, hogy az ügyészi törvényességi felügyelet gyakorlása során nem megkerülhető, hogy a hazai és nemzetközi emberi jogi követelmények érvényesülését is vizsgálja az ügyész. Tekintettel ugyanis arra, hogy a nemzetközi egyezmények valamilyen módon a belső jog részévé is válnak - így az EJEE az 1993. évi XXXI. törvénnyel lett a magyar jogrendszer része - az Egyezményvel (az azt értelmező EJEB döntésekkel) összhangban nem álló büntetés-végrehajtási szabályozás vagy gyakorlat sem tekinthető törvényesnek. Ezért az ügyészségi törvényességi felügyeletnek az Alaptörvényben vagy az EJEE-ben rögzített alapjogok érvényesülésére akkor is ki kell terjednie, ha azok nem tekinthető expressis verbis büntetés-végrehajtási jogszabálynak.

Az ügyészi vizsgálatok egyes esetekben formálisnak tekinthetők, mert nem megismerhető, hogy az ügyészség milyen lépéseket tett a tényfeltárás, vizsgálat során, hogy történt a tanúk meghallgatása, stb. mert az ügyészség a vizsgálat során keletkezett bizonyítékokat nem bocsátja a fogvatartottak vagy a jogi képviselő részére, azokat belső iratként kezeli. Ugyanígy, a külső szervtől (pl. rendőrségtől) beszerzett, azonban kifejezetten a fogvatartottra vonatkozó iratokat sem teszik megismerhetővé.

Javasoljuk, hogy a jogi szabályozásban és az ügyészek képzése során fogalmazódjon meg a büntetés-végrehajtási ágazati jogszabályokon túlmutató, adott esetben magasabb szintű jogszabályok, e körben az Alaptörvény és nemzetközi emberi jogi egyezmények alkalmazásának a kötelezettsége a törvényességi felügyelet gyakorlása során. Meg kell továbbá teremteni annak a jogszabályi háttérét, hogy az ügyészi törvényességi felügyeleti eljárás során keletkezett iratok (felvételek) a panaszosok számára akadály nélkül megismerhetőek legyenek (a minősített információk kivételével), mert enélkül a panaszos jogorvoslati joga kiüresedik.

13.6. Félelem a retorziótól

A Magyar Helsinki Bizottsághoz érkezett megkeresésekben a fogva tartottak és hozzátartozóik nagyon gyakran arról számolnak be, hogy azért nem élnek a jogorvoslati jogukkal, mert félnek a megtorlástól. A beszámolók között bizonyosan vannak olyanok, amelyek nem megalapozott félelmeken alapulnak, azonban mivel majdhogynem általános meggyőződésről van szó, úgy gondoljuk, hogy érdemes a jelenségre figyelmet fordítani.

14. Magas hőmérséklet nyáron

Az utóbbi években gyakori, hogy nyáron extrém és tartósan meleg az idő, amely miatt akár harmadfokú hőségriasztást is kiadnak. A Magyar Helsinki Bizottsághoz a forró nyári időszakokban több megkeresés és panasz érkezik fogvatartottaktól és hozzátartozóiktól emiatt. A panaszok szerint a legfőbb problémák a meleg miatt:

- Van olyan intézet, ahol a meleg ellenére a zárkaajtók nyílását nem lehet lenyitni, vagy a szabadlevegőn tartózkodásra nem lehet ivóvizet levinni.

- Azokban a konténerbörtönökben, ahol nem működik a légkondicionálás, elviselhetetlen a meleg, és a fogva tartottak nem tarthatnak maguknál kis fogyasztású ventilátort sem.
- Van olyan intézet, ahol a ruházaton sem lehet könnyíteni.
- A fogvatartottak által felvetett és az OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus jelentése⁴¹ által megerősített további probléma az, hogy a zárkák ablakain lévő kilátásgátlók- egyes intézményekben - megakadályozhatják a megfelelő szellőzést, ami tovább növeli az extrém hőmérsékletet.

Ezekkel a panaszokkal összefüggésben a tavalyi évben megkereséssel fordultunk a BVOP-hoz. A kapott tájékoztatás alapján a hőiségre tekintettel a bv. intézetek parancsnokának döntése alapján kerülhet sor a zárkák és a lakóhelyiségek átszellőztetése, valamint a szabad levegőn tartózkodás során a folyadékpótlásra. A válasz szerint a könnyűszerkezetes objektumokban, ahol a hűtést légkondicionáló berendezés biztosítja, annak meghibásodása esetén a bv. intézet haladéktalanul megteszi a szükséges intézkedéseket. Hőségriadó esetén a bv. intézet parancsnoka hoz intézkedést a ruházat könnyítésének szabályairól. A kapott válasz értelmében tehát - bár a törvény rögzíti a fogvatartottak jogát az egészséges elhelyezésre és a megfelelő ruházat biztosítására⁴² - nincs kifejezett jogszabályi előírás arra nézve, hogy milyen intézkedések megtételére szükségesek a bv. intézetek hőségriadó esetén, az intézkedések a parancsnokok egyéni belátására vannak bízva. A jogszabály⁴³ értelmében a ventilátor nem fogvatartottnál tartható tárgy.

Megítélésünk szerint célszerű lenne hogy a hőségriadó esetén szükséges intézkedésekről ne kizárólagosan a bv. intézetek parancsnokai diszkrecionális jogkörben döntsenek, hanem az ilyenkor szükséges minimális intézkedéseket egyértelműen határozzák meg jogszabályi előírások. Így rendelkezni szükséges egyebek mellett a zárkák megfelelő szellőztetéséről, az ivóvíz-fogyasztás lehetőségéről a szabad levegőn tartózkodás során, és a ruházat könnyítéséről, eszközök (pl. ventilátor) alkalmazásáról. A kiszámíthatatlan időjárási viszonyokra figyelemmel javasolt, hogy fenti szabályok ne "a naptár szerint", hanem a tényleges időjárási viszonyok alapján lépjenek életbe.

15. A fogvatartottnál tartható tartható tárgyakkal kapcsolatos normavilágossági- jogértelmezési kérdés

A jelenleg hatályos szabályokat tartalmazó IM rendelet⁴⁴ 1. számú melléklete felsorolja az elítélt birtokában tartható tárgyakat, ezek bizonyos körénél jelzi, hogy azokat a fogva tartott „engedéllyel” tarthatja magánál (pl. „2.1. engedéllyel saját alsóruházat, lábbeli”).

Az IM rendelet 34. §-ában foglalt szabályok szerint:

- az V. kategóriába sorolt elítélt birtokában tartható tárgyak köre kizárólag az 1. mellékletben meghatározottakra – ide nem értve a külön engedéllyel tartható tárgyakat – terjedhet ki, továbbá a birtokában tartható tárgyak mennyisége csökkenthető⁴⁵;

⁴¹ Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus [jelentése](#) az AJB-1023/2023. számú ügyben a Heves Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet látogatásával összefüggésben

⁴² Bv. tv. 122. § a)

⁴³ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes tartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 1. számú melléklete

⁴⁴ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (továbbiakban: IM rendelet)

⁴⁵ IM rendelet 34.§ (1) bekezdés l) pont

- a IV. kategóriába sorolt elítélt birtokában tartható tárgyak köre kizárólag az 1. mellékletben meghatározottakra – kivételesen a külön engedéllyel tartható tárgyakra – terjedhet ki⁴⁶;
- a III. kategóriába sorolt elítélt birtokában tartható tárgyak köre az 1. mellékletben meghatározottakra terjedhet ki, azzal, hogy a parancsnok engedélyéhez kötött tárgyakat is tarthat magánál⁴⁷;
- az I. és II. kategóriába sorolt fogva tartottak esetén a jogszabály mindössze annyit ír, hogy „az 1. melléklet szerinti birtokában tartható tárgyak köre nem korlátozott”⁴⁸.

A szabályozás alapján tehát az V. kategóriába tartozó elítéltek nem tarthatnak maguknál olyan tárgyat, amely engedélyköteles, a IV. kategóriába tartozók esetén csak kivételes esetben lehet ilyen tárgy tartását engedélyezni, a III. kategóriákba tartozók számára az engedélyhez kötött tárgyak tartása engedélyezhető. Mivel a jogszabály az I. és II. kategória esetén nem szól kifejezetten az engedéllyel tartható tárgyakról, nem világos, hogy a „birtokában tartható tárgyak köre nem korlátozott” kitétel az 1. sz. melléklet szabályozási rendjével együttes olvasatban mit jelent. Másrészt pedig rendszerszinten is kérdéseket vet fel az értelmezés: ha úgy értelmezzük, hogy az I. sz. melléklet szerint engedéllyel magánál tartható tárgyak vonatkozásában az I. és II. kategóriába sorolt fogva tartottak esetén is külön parancsnoki engedély szükséges, úgy nem állapítható meg egyértelműen, hogy különbözik-e, és ha igen, miben az I. és II. kategóriába sorolt elítéltek által maguknál tartható tárgyak köre a III. kategóriába sorolt elítéltekétől.

Az Alaptörvény B) cikkében deklarált jogállamiság elvéből levezethető a normavilágosság követelménye. Ennek kapcsán az Alkotmánybíróság rögzítette: „[a] jogalkotóknak a normavilágosság követelményeinek megfelelő jogszabálysöveget kell kibocsátaniuk. A jogalkotó feladata az, hogy a jogi szabályozás körébe vont életviszonyokat megfelelő rendelkezésekkel szabályozza. Az már egyfelől az életviszonyok, másfelől a szabályozás jellegétől függ, hogy a rendelkezés ad-e mérlegelési vagy értelmezési jogkört a jogalkalmazó szerveknek vagy sem.”⁴⁹ Ezen elv alapján a jogalkotásról szóló törvény kimondja, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.⁵⁰

Javasoljuk ezért a vonatkozó jogi szabályozás áttekintését és módosítását annak érdekében, hogy az egyes kategóriákba tartozó fogvatartottaknál tartható tárgyakra vonatkozó szabályozás a jövőben a címzettek számára egyértelmű legyen.

16. Hozzáférhetetlen kártalanítás túlsúfolt börtönkörülmények esetén

A hatályos jogszabályok alapján⁵¹ a fogvatartottak főszabály szerint csak szabadulásukat követően férnek hozzá a részükre embertelen és megalázó börtönkörülmények miatt jogerősen megítélt kártalanítási összeghez, fogva tartásuk során nem, így sérül a hatékony jogorvoslathoz és a tulajdonhoz való alapvető joguk. A szabályozás ellentétes a Varga és mások kontra Magyarország⁵² ügy konklúziójával is.

⁴⁶ IM rendelet 34.§ (2) bekezdés k) pont

⁴⁷ IM rendelet 34.§ (3) bekezdés l) pont

⁴⁸ IM rendelet 34. § (4) bekezdés l) pont, R. 34.§ (5) bekezdés l) pont)

⁴⁹ 847/B/1996. AB határozat, megerősíti: 3104/2017. (V. 8.) AB határozat

⁵⁰ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (1) bekezdése

⁵¹ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CXL. törvény 133.§ (4a) és a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10/E.§ (1)

⁵² Kérelmek száma: 14097/12., 45135/12., 73712/12., 34001/13., 44055/13. és 64586/13. számú kérelmek

Ez a korlátozás különösen súlyosan érinti azokat, akik (i) nem dolgoznak fogva tartásuk ideje alatt, (ii) családjuk nem támogatja őket anyagilag, (iii) hosszú ideig tartó szabadságvesztés büntetést töltenek. Nem ritka, hogy bár a fogvatartottnak jelentős összeg van letéti számláján, a gyakorlatban hosszú éveken keresztül sem éllemiszerre, sem családjával való kapcsolattartásra, az ő támogatásukra sem tudja azt elkölteni, így egészsége romlik, kapcsolattartása elenyészik, jelentősen csökkentve reintegrációs esélyeit is. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetén a megítélt kompenzáció tartalékolása a tulajdonhoz és a hatékony jogorvoslathoz való jog teljes elvonását eredményezi.

A parancsnok kifejezett engedélyével a fogvatartott már szabadulását megelőzően is hozzáférhet a kártalanításhoz különleges méltánylást érdemlő esetben. Tapasztalataink szerint azonban a parancsnokok elvéte alkalmazták a kiegészítő szabályt.

Ügyfelünk egészségügyi iratokkal igazoltan segítségre szoruló, végstádiumú daganatos beteg élettársa mellé szeretett volna gondozót fogadni, ám a parancsnok számlák hiányára hivatkozva elutasította kérelmét.

Egy másik fogva tartott a nevelőapjának szeretett volna sírkövet állíttatni annak halálakor, de kérelmét elutasították.

Fogvatartott ügyfelünk pénzbüntetését szerette volna kifizetni a kártalanítási összegből, de eleve elvetélnék tartotta a méltányossági kérelem benyújtását a bv. intézetben megismert döntési gyakorlat alapján.

A rendszerszintű, számos fogvatartottat érintő egyezményesítés megszüntetése és az EJEB döntésének végrehajtása érdekében ezért javasoljuk, hogy a bíróságok által megítélt kártalanítási összeg legyen hozzáférhető a fogvatartottak számára a bírósági döntés jogerőre emelkedésétől kezdődően. Egyedül az ilyen szabályozás feleltethető meg a Varga és mások ítélet által is hangsúlyozott elvnek, miszerint az embertelen és megalázó börtönkörülmények miatt bevezetett jogorvoslatnak nemcsak elméletben, de a gyakorlatban is összhangban kell lennie az Emberi Jogok Európai Egyezményének követelményeivel.⁵³

17. Önhibáján kívül nem dolgozó fogvatartottra terhelt tartási költség

A Bv.tv. rendelkezik arról, hogy az elítéltek főszabály szerint kötelesek a tartásukra fordított költségekhez hozzájárulni. Kivételt képez ez alól, ha az elítélt önhibáján kívül nem dolgozik, nem részesül rendszeres pénzellátásban illetve nem rendelkezik letéti pénzzel sem.⁵⁴ Dolgozó elítéltek esetén a hozzájárulás összegének levonása közvetlenül a munkadíjból történik. Ha az elítélt nem dolgozik, de rendelkezik az intézetbe folyósított rendszeres pénzellátással vagy – amint azt a Nagykommentár⁵⁵ rögzíti – „szabadon felhasználható” letéti pénzzel, akkor a hozzájárulás összegét ezekből vonják le.

⁵³ Varga és mások, §107

⁵⁴ Bv. tv. 133. § (2) Az elítélt köteles i) a tartására fordított költséghez hozzájárulni, kivéve ha önhibáján kívüli okból nem dolgozik és nem részesül rendszeres pénzellátásban, illetve nem rendelkezik letéti pénzzel.

⁵⁵ Nagykommentár a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényhez. Szerkesztette: Juhász Zsuzsanna 11.

A fenti szabályozás értelmében tehát – értelmezésünk szerint – a rabtartás fizetésére való kötelezettség nem terheli az elítélteket abban az időszakban, amikor önhibájukon kívül nem dolgoznak, vagy nem részesülnek rendszeres pénzellátásban, vagy nincs szabadon felhasználható letéti pénzük sem. Több esetben tapasztaltuk ugyanakkor, hogy a bv. intézetek ilyen esetekben nem mentesítik a rabtartás fizetési kötelezettség alól az elítélteket, hanem arra az időszakra vonatkozóan, amelyre az elítélt a fenti körülmények okán nem volt köteles hozzájárulni a tartásának költségeihez, az általa meg nem fizetett rabtartás összegét tartozásként feljegyzik, és azt utólag a későbbi munkába állásakor kapott munkadíjból levonják, vagy akár a szabadulását követően követelik. Ez a gyakorlat jelentősen hátráltatja a reintegrációs célkitűzéseket, hiszen egyrészt a fogva tartottnak - különös tekintettel a rendkívül alacsony összegű munkadíjra - nem vagy jelentősen kevesebb anyagi érdeke lesz az intézeten belüli munkavállalás, illetve, ha a szabaduló elítélt (nagyobb összegű) tartozással kezdi meg a szabad életét, az tovább nehezíti, hogy be tudjon illeszkedni a társadalomba, és ott képes legyen a saját lábán, törvénytisztelő életmódot folytatva megállni.

Egy ügyfelünk tizenkét évig volt börtönben, közben az idő jelentős részében dolgozott, kivéve, amikor betegeskedett, vagy éppen egyik büntetés-végrehajtási intézetből a másikba került át, ahol hónapok teltek el, mire munkát kapott. Amikor [tavalý szabadult](#), több százezres tartozással kellett szembesülnie.

Javasoljuk, hogy azokra az időszakokra nézve, amikor az elítélt önhibáján kívül nem tudott dolgozni, és nem rendelkezett rendszeres pénzellátással és szabadon felhasználható letéti összeggel sem, a rabtartás összege ne legyen feljegyezhető tartozásként, ne legyen visszamenőlegesen követelhető. Megoldást jelenthetne az is, ha a törvény az ilyen jellegű tartozások esetén speciálisan rövid, például hat hónapos elévülési időt határozna meg.

18. Fogvatékossággal élő fogvatartottak

Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékosokkal élőket. A CRPD 14. cikkének 2. pontja szerint a részes államok kötelezettsége, hogy ha „fogyatékosággal élő személyeket megfosztanak szabadságuktól, [...] másokkal azonos alapon jogosultak garanciákra, továbbá [...] megfelelő elbánásban részesülnek, beleértve az ésszerű alkalmazkodásról szóló rendelkezést is.” A hazai jogszabályokból és a nemzetközi egyezményekből következően a fogyatékosággal élő fogvatartottak jogosultak arra, hogy a többi fogva tartotthoz hasonlóan, velük azonos mértékben részesüljenek a fogvatartotti jogokból (például a tisztálkodás, a szabad levegőn való tartózkodás), ebben az államnak pozitív, tevőleges kötelezettsége van.⁵⁶ Ennek egyik, de nem kizárólagos eszköze az akadálymentes és biztonságos épített környezet biztosítása.⁵⁷ Az államnak tehát pozitív intézményvédelmi kötelezettsége van a büntetés-végrehajtásban is arra, hogy a fogyatékos fogvatartottak hátrányait enyhítse, a helyzetüket az ép rabokéhoz tegyék hasonlóvá.

A Magyar Helsinki Bizottság által képviselt ügyben született BDT2024. 4778. értelmében, ha a büntetés-végrehajtási intézet a látássérült fogvatartott részére nem biztosítja a szabadságvesztés büntetésének végrehajtása során azt az elbánást, amelyet a látássérült állapota indokoltta tesz, az még akkor is alkalmas az emberi méltósághoz, magánélethez, egyenlő bánásmódhoz és egészséghez fűződő személyiségi jog megsértésére, ha a fogva

⁵⁶ Bv.tv. 98.§ (1) bekezdés d) pont, 118.§ (2)-(3) bekezdés, A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) 4.§ fa) és fb) alpont, 7/A. § (1) és (2) bekezdés

⁵⁷ Fot. 5.§ (1) bekezdés

tartott panaszt emiatt nem terjeszt elő. Korábban az ombudsman is hangsúlyozta jelentésében⁵⁸ hogy „a fogyatékossgal élő fogvatartottak olyan hátrányos helyzetűnek számítanak, akik számára pozitív intézkedések szükségesek ahhoz, hogy – fogva tartott-társaikhoz képest – a fogyatékossgukból fakadó hátrányaik csökkenjenek, illetve megszűnjenek.” Az EJEb a **Mihailescu kontra Románia** ügyben⁵⁹ kimondta, hogy amennyiben a hatóságok úgy döntenek, hogy egy fogyatékossgal élő személyt folyamatos fogva tartásba helyeznek, akkor különös gondot kell fordítaniuk annak garantálására, hogy a körülmények megfeleljenek az illető fogyatékossgából eredő speciális szükségleteinek. Ha az állam – jelen esetben az állami hatóság – nem szervezi meg hivatalos formában a fogyatékos fogva tartottak nyújtott segítséget, az az emberi méltóság sérelmét jelenti. Az EJEb a 3. cikk megsértését állapította meg olyan ügyekben is, ahol a fogyatékossgal élő fogvatartottak zárkatársaik jóindulatára voltak bízva, vagyis csak az ő segítségükkel tudtak könnyíteni magukon, tisztálkodni, felöltözni vagy levetkőzni.⁶⁰

Az Magyar Helsinki Bizottság tapasztalatai mindezekkel szemben azt mutatják, hogy nem biztosított minden fogyatékossgal élő személy akadálymentesített környezetben történő elhelyezése, mert a személyzet nincsen erre felkészítve, illetve nem is merül fel e kötelezettség. Emellett nem jellemző, hogy a bv. intézetek akként felelnek meg a jogszabályi előírásoknak, hogy intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő fogvatartottak mindennapi életvitelük minél kevésbé ütközzön akadályba.

Ügyfelünk születésétől fogva gyakorlatilag vak (98%-os gyengénlátó). Az egyik újabban épült börtönben volt fogva tartva 2019-től 1 év 9 hónapig. Egy átlagos cellában helyezték el, és ugyanolyan napi rutinja és kötelezettségei voltak, mint a többieknek. Ennek következtében nem tudott a cellatársai segítsége nélkül szabadon mozogni, nem vásárolhatott, nem zuhanyozhatott, nem telefonálhatott, nem skype-olhatott, nem mehetett a szabad levegőre. Nem olvashatta és írhatta meg a leveleit és írásos kérelmeket, panaszt, beadványt sem tudott előterjeszteni. Nem takaríthatta ki a cellát, és nem rendezhette el egyedül a holmiját. Nem vehetett részt a szabadidős tevékenységek egyikében sem, nem dolgozhatott, nem kapott rádiót, sem fehér botot, sem segítő kutyát, sem Braille-könyvet. Szinte soha nem kapott segítséget a börtön személyzetének egyik tagjától sem, így kénytelen volt a zárkatársait megkérni, hogy segítsenek neki valamennyi napi tevékenységeiben.

A látássérült ügyfél beadványa nyomán az alapvető jogok biztosa 2023. évi levelében megállapította, hogy mivel a börtön nem akadálymentes, helyzete kiszolgáltatott. A biztos felszólította a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát, hogy a fogyatékossgal élő fogvatartottakat a helyzetüknek megfelelő, akadálymentesített börtönökben helyezze el, és lépjen kapcsolatba a fogyatékossgal élők jogaival foglalkozó szervezetekkel, hogy feltérképezzék a börtönökben szükséges intézkedéseket.

Az ügyben a fogvatartott a Magyar Helsinki Bizottság ügyvédje segítségével a bírósághoz fordult. A Debreceni Ítéltábla másodfokú jogerős ítéletében (ld. BDT2024. 4778.) megállapította, hogy a bv. intézet megsértette a felperes emberi méltóságához, magánélethez, egyenlő bánásmóddhoz és egészséghez fűződő jogát azzal, hogy szabadságvesztés büntetésének végrehajtása során nem biztosította számára azt az elbánást, amelyet a látássérült állapota indokoltta tett. Kötelezte a

⁵⁸ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa AJB-1161/2009. számú jelentése a fogyatékossgal élő fogva tartottak helyzetéről <https://www.ajbh.hu/-/a-fogyatekossgal-elo-fogva-tartottak-jogairrol>

⁵⁹ EJEb, Mihailescu v. Románia (Application no. 11220/14) Judgment of 14 February 2017

⁶⁰ EJEb, Vincent v. Franciaország, no. 6253/03, Arrêt du 24 octobre 2006; EJEb, Engel v. Hungary, (Application no. 46857/06), Judgment of 20 May 2010

börtönt, hogy fizessen 2 millió forint sérelemdíjat. Az alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, az ügy folyamatban van a Kúrián.

Egy másik, mozgásában korlátozott ügyfelünknek négykézláb, járókeretét maga után vonszolva kellett egy emeletnyi magasságot lépcsőznie a bv. intézetben egy L alakú lépcsőn. Az ügyfél egyik lába combból hiányzik, ezért engedélyt kapott járókeret tartására. Az egyik bv. intézetben először emeleten volt elhelyezve, majd egy hosszú folyosó utolsó zárkájában, ahol többször előfordult, hogy mire a fürdőhöz bicegett, a bv. őr visszaküldte azzal, hogy letelt a fürdési idő, majd máskor fürdik. A másik bv. intézetben a wc-től, fürdőtől, dohányzótól legtávolabbi zárkában helyezték el, így naponta 1,5-2 km-t kellett megtennie. A bolt a földszinten volt, ahova négykézláb kellett hetente egyszer le- és felmennie. Többször kérte, hogy állapota miatt szállítsák el másik bv.-be. Később egy másik intézet, kórház körletére került, itt nincs panasza. Az ügyben – mivel a bv. intézetek a kártérítési kérelmét elutasították – szintén személyiségi jogi perek vannak folyamatban.

A fogyatékos fogvatartottakkal való megfelelő bánásmód alapvető feltétele, hogy a bv. intézet ismerje állapotukat, ehhez pedig elengedhetetlen, hogy a befogadaskor felmérjék azt, és meghatározzák a fogyatékoság miatt biztosítandó ellátásokat, bánásmódot. Javasoljuk továbbá, hogy a büntetés-végrehajtási törvénybe iktassanak be olyan rendelkezéseket, amelyek kifejezetten rögzítik azt, hogy az észszerű alkalmazkodás érvényesítése érdekében a büntetés-végrehajtásnak kötelezettsége, hogy megfelelően akadálymentesített körülmények között helyezték el a fogyatékosággal élő fogvatartottakat, és aktívan biztosítsák számukra a fogvatartotti jogaik többi fogva tartottal azonos mértékű érvényesítését.

19. Fogyatékosággal élő emberek szabálysértési elzárása

A szabálysértési törvény 10. §-a szerint nem lehet szabálysértési őrizetbe venni, illetve szabálysértési elzárást kiszabni azokra, akik a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény (Fot.) alapján fogyatékosnak minősülnek, vagyis akik tartósan vagy véglegesen érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, vagy pszichoszociális károsodással élnek, és mindez a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételüket korlátozza vagy gátolja. Az egyértelmű törvényszöveg ellenére [többször előfordult](#), hogy ügyvéd közbelépése kellett egy-egy fogyatékos ember szabadításához, vagy éppen ahhoz, hogy a jogszerűtlen fogva tartás miatt utóbb elégtételt kaphassanak.

X.Z.. pszichés beteg, cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt áll. A férfi szabálysértést követett el, amiért pénzbírságot szabtak ki rá. A bírságot a bíróság később elzárásra változtatta át, X.Z-t pedig börtönbe zárták. X.Z. és családja a Magyar Helsinki Bizottsághoz fordultak. Ügyvédje jelezte az ügyészségnek és a büntetés-végrehajtási intézetek, hogy a férfi cselekvőképtelen, gondnokság alatt áll, így fogva tartása jogellenes, azonban jelzései eredménytelenek maradtak. A büntetés-végrehajtási intézet és az ügyészség először úgy érvelt, hogy a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság még nem jelent önmagában fogyatékoságot. A börtön az indítvány ellenére nem szerezte be a pszichiátriai kezelésre vonatkozó iratokat a helyi kórháztól, és a börtönorvos sem észlelte, hogy a férfi pszichés beteg, X.Z nyilatkozatát pedig nem kérték vagy nem vették figyelembe. A férfit 11 napon keresztül tartották fogva jogellenesen. Ezalatt hét ügyvédi levél és

számos, az ügyészség és a büntetés-végrehajtási intézet munkatársaival folytatott telefonbeszélgetés zajlott le.

Egy 20 éves, enyhe fokban értelmi sérült, figyelemzavaros, hiperaktív fiúra összesen közel egymillió forint összegű pénzbírságot szabtak ki különféle szabálysértések miatt. A pénzbírságokat úgy váltották át szabálysértési elzárásra, hogy az eljáró hatóságoknak nem volt tudomása a fiú fogyatékoságáról, őt nem hallgatták meg, fogyatékoságra utaló papírjait sem szerezték be. Amikor a fiút a rendőrök igazoltatták és börtönbe vitték, hogy letöltse az összesen 153 napnyi elzárást, a Magyar Helsinki Bizottság a megyei főügyészséghez és az ombudsmanhoz fordult, tájékoztatták a hatóságokat, hogy egy fogyatékos embert jogellenesen tartanak fogva egy büntetés-végrehajtási intézetben, akit a gyámhivatal mentális zavara miatt ideiglenes gondnokság alá helyezett, és vele szemben pszichiátriai vélemény alapján gondnokság alá helyezési pert indított. Vagyis nagy bizonyossággal fogyatékos, ezért nem lehet szabálysértési elzárást alkalmazni. Az ügyészség először elutasította a szabadítási kérelmet, mondván, a tartós gondnokságról döntő per még folyamatban van, így a fiú még nem tekinthető „hivatalosan” fogyatékosággal élőnek. A fiút végül 71 nap elzárás után engedték szabadon.

A Helsinki Bizottság egy következő ügyfelét is korábban gondnokság alá helyezték, hosszú évek óta kapott fogyatékosági támogatást. Ennek ellenére közel két évet (!) töltött szabálysértés miatt elzárásban. Egyik elzárása során a büntetése félbeszakítása iránti kérelemmel fordult a bírósághoz, amely azonban azt elutasította arra való figyelemmel, hogy a feltételei (pl. nem a büntetés letöltésének megkezdése előtt kérte, stb.) nem állnak fenn.

A fenti példák arra engednek következtetni, hogy a büntető igazságszolgáltatás szereplői nincsenek kellően tisztában azzal, hogy fogyatékosággal élő embereket nem lehet elzárni, a bv. nem érzékeli, hogy egy elzárt ember fogyatékos vagy ha igen, akkor nem tesz lépéseket a szabadítása érdekében. Ennek következtében feltehetően számos fogyatékosággal élő ember tölt(ött) akár hosszú, akár évekig tartó elzárást, amely állapot súlyosan jogsértő.

Fontos állami feladat biztosítani azt, hogy a hatóságok (és a bíróság) hivatalból észleljék, ha az eljárás alá vont személy fogyatékosággal élő ember, és hivatalból intézkedjenek a személyi szabadság jogellenes megsértésének elkerülése érdekében. Álláspontunk szerint amellet, hogy indokolt a szabálysértési ügyekben eljáró szervezetek munkatársainak célzott képzése, elengedhetetlen a garanciák, ellenőrzési funkciók (pl. gondnokoltak nyilvántartásának, pszichiátriai kezelések ellenőrzése, checklist lekérdezése, stb.) jogrendszerbe integrálása, amelyek megelőzik a jogszerűtlen fogva tartást.

Az elzárás tekintetében is érvényes a fenti javaslat, miszerint meg kell teremteni annak kötelezettségét, hogy a befogadáskor vizsgálják a fogvatartott állapotát, felmérjék, hogy van-e valamilyen fogyatékosága.

20. Mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása a fogvatartottak bíróság elé állítása során

Tapasztalataink szerint a terheltek bíróság elé állítása és szállítása során a kényszerítő és mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása rendkívül elterjedt gyakorlat a büntetés-végrehajtási szervek működésében. Annak ellenére van ez így, hogy a bilincselés számos alapvető jogot érint, illetve a gyanúsítottak és a vádlottak megjelenítésével kapcsolatosan az ártatlanság

vélemét rögzítő európai uniós irányelvvel sem áll összhangban. A vonatkozó európai uniós irányelv⁶¹ 5. cikke szerint: „(1) A tagállamok megteszik a megfelelő intézkedéseket annak biztosítására, hogy a gyanúsítottakat és a vádlottakat fizikai kényszerítő intézkedések alkalmazása révén ne állítsák be bűnösként a bíróságon vagy a nyilvánosság előtt. (2) Az (1) bekezdés nem akadályozza a tagállamokat abban, hogy fizikai kényszerítő intézkedéseket alkalmazzanak, ha az említett intézkedések alkalmazására az adott ügyben felmerülő konkrét, biztonsággal kapcsolatos, vagy azon okból van szükség, hogy a gyanúsítottat vagy a vádlottat megakadályozzák a szökésben, vagy abban, hogy harmadik személyekkel kapcsolatba lépjen.”

A bv.-ből történő szállítás, a bíróság elé állítás során alkalmazható bilincselésre vonatkozó szabályokat a következő jogforrások tartalmazzák:

- Bv. tv.
- 1995. évi CVII törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről (Bv.sz.tv.)
- 16/2014 (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól (IM rendelet) – ennek a vonatkozó szakaszai elvben csak az elítéltekre vonatkoznak
- 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet a fogva tartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról (9/2018. IM rendelet)
- 72/2020 (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról

A szabályozással kapcsolatosan álláspontunk szerint egyaránt problémát jelent a koherencia és az átláthatóság hiánya, amelyek következtében a bilincselés különféle formáinak már-már rutinszerű alkalmazása vált gyakorlattá. A szabályozással összefüggésben – a teljesség igénye nélkül – az alábbi problémákra hívjuk fel a figyelmet.

A Bv.sz.tv. „a fogva tartott támadásának, szökésének, engedély nélküli eltávozásának és önkárosításának a megakadályozására, továbbá bármely személy jogszerű intézkedéssel szembeni ellenszegülésének megtörésére”⁶² engedi meg a bilincs alkalmazhatóságát.

Az IM rendelet valamely cselekmény megakadályozása, az azzal való felhagyás elérése helyett pusztán megelőző céllal is megengedi a bilincs alkalmazását.⁶³ A rendelet a lábbilincs alkalmazásáról szóló rendelkezése⁶⁴ az „elsősorban” kifejezésre is tekintettel nem alkalmas arra, hogy valós és egyediesített kockázatértékelést tegyen kötelezővé. Ezzel – igaz, formálisan csak az elítéltként fogva tartott személyek vonatkozásában – a törvényi szabályozás által adott kereteket tágítja ki egy rendeleti szintű szabály. Ez a megoldás nem áll összhangban az alapvető jogok törvényi szabályozásának Alaptörvénybeli követelményével sem, mivel a szállítás és a bíróság elé állítás során történő megbilincselés a

⁶¹ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2016/343 IRÁNYELVE a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

⁶² 1995. évi CVII törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről 19.§ (1) bekezdés

⁶³ 16/2014 (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 55. § (1) Ha a bilincs kényszerítő eszközként való alkalmazásának törvényben meghatározott feltételei nem állnak fenn, az elítélt mozgásának a korlátozása azonban a fogva tartás biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmény megelőzése érdekében szükséges, mozgáskorlátozó eszközként bilincs vagy a végtagra helyezett, testi sérülést nem okozó más eszköz alkalmazható.

⁶⁴ 16/2014 (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 55.§ (3) bekezdés

fogva tartott személy számos alapjogát (emberi méltósághoz, személyes szabadsághoz való jogát, a megalázó bánásmód tilalmát, az ártatlanság vélelmét) közvetlenül és szorosan érinti, így az törvényi szabályozást tenne szükségessé.

A BVOP utasítás rögzíti az egyéniesítés követelményét, eszerint: „A mozgáskorlátozó eszközök különböző típusainak kombinációját minden esetben az előállítandó fogva tartott vonatkozásában végrehajtott egyéni mérlegelés alapján kell elrendelni.”⁶⁵ Különösen aggályos azonban, hogy a BVOP utasítás értelmében a mozgáskorlátozó eszköznek rendszeres alkalmazására is sor kerülhet a fogvatartottal szemben, amelynek rendjét és részleteit a fogvatartottra vonatkozó egyéni kezelési utasításban kell meghatározni⁶⁶. A rendszeresség eleve csökkenti annak a valószínűségét, hogy az adott helyzethez mértén döntsenek az alkalmazás szükségességéről, azaz, hogy az elítélt személyi körülményein túl a konkrét helyzet egyéb vonásait is mérlegeljék.

Tehát a büntetés-végrehajtási intézetekből történő szállítás, illetve a bíróság elé állítás során történő bilincselés kapcsán többszintű (törvény, IM rendeletek, BVOP utasítás) és elemű szabályozás nem átlátható, ezért a Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint nem garantálja azt, hogy valóban csak olyan esetekben lehessen a bűncselekmények elkövetésével gyanúsított illetve vádlott személyeket bilincsből vagy más kényszerítő eszközzel szállítani, előállítani, amelyek az alapjogaik szükséges és arányos korlátozását jelentik. Azaz a gyakorlatban nem biztosított, hogy az említett intézkedések alkalmazására „az adott ügyre jellemző biztonsággal kapcsolatos okból – ideértve annak megakadályozását, hogy a gyanúsított vagy a vádlott saját magában vagy másban kárt tegyen, vagy vagyoni kárt okozzon –, vagy azzal kapcsolatos okból van szükség, hogy a gyanúsítottat vagy a vádlottat megakadályozzák a szökésben, vagy abban, hogy harmadik személyekkel, például tanúkkal vagy áldozatokkal kapcsolatba lépjen” kerüljön sor, és hogy minden esetben egyedileg, a körülmények függvényében értékeljék a fizikai korlátozó eszközök alkalmazásának arányosságát.

Hasonlóképpen nehezen áttekinthető a mozgáskorlátozó eszközök eltávolítására vonatkozó szabályozás. A 16/2014. IM rendelet 54.§ (4) bekezdése értelmében büntetőügyben történő előállításakor az eljáró ügyészség vagy a bíróság elrendelheti ugyan az alkalmazott mozgáskorlátozó eszköz eltávolítását, az intézkedés azonban nem vonatkozhat a vezető- és a lábbilincs eltávolítására. (Az IM rendelet 54.§ (3) bekezdése értelmében arra a bv. intézet parancsnoka vagy az által kijelölt személy jogosult.) A 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet értelmében a tanács elnöke a letartóztatott előéletére, a vád tárgyává tett bűncselekményre és a bv. ör által jelentett egyedi biztonsági előírásra figyelemmel utasítást adhat arra, hogy a bv. ör, vagy a kísérő rendőr a tárgyalóteremben a letartóztatottról a bilincset levegye. Ha a tanács elnöke úgy rendelkezik, hogy az alkalmazott mozgást korlátozó eszközt a letartóztatottról el kell távolítani, a bv. ör vagy a kísérő rendőr az erre vonatkozó rendelkezést - az (5) bekezdésben meghatározott kivétellel - köteles végrehajtani (101.§ (3)-(4) bekezdések). Ugyanakkor a hivatkozott (5) bekezdés rögzíti, hogy a „kettős bilincsből előállított, különösen veszélyes vagy fokozott őrzés alatt álló letartóztatottról a vezető bilincsből nem távolítható el. A vezető bilincset ez esetben is úgy kell alkalmazni, hogy az a terheltet az írásban ne akadályozza.” Eszerint tehát – szemben az IM rendelet szabályaival - a vezető bilincsből eltávolítására a fenti esetekben egyáltalán nincs jogi lehetőség, arra sem a bíróság, sem a bv. ör nem jogosult. Ugyanakkor e rendelkezésből az olvasható ki, hogy a bíróság jogosult a lábbilincs eltávolítására is utasítást adni, amit viszont az IM rendelet 54.§ (4) bekezdése expressis verbis kizár.

⁶⁵ 72/2020 (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról 409.

⁶⁶ 72/2020 (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról 161.

Lényegében az átláthatóság, az indokolatlanul többszintű szabályozás követelményének a sérelmét jelezte már a 2010-ben kiadott ombudsmani jelentés⁶⁷ is, amely egy gondatlan bűncselekménnyel vádolt, akkor 53 éves szülész-nőgyógyász nő esete kapcsán rögzítette, hogy egységes, törvényi szintű szabályozás lenne szükséges: az előzetes letartóztatásban lévő szülésznőt az illetékes parancsnok döntésének megfelelően kéz-, derék-, és lábbilincsben vitték a büntetés-végrehajtási intézetből a bíróságra. Ott ugyan bírói utasításra levették róla a derékbilincset, de újabb utasítás hiányában rajta hagyták a lábbilincset, amely felsebezte a bokája környékét. A szabályozást azóta ugyan több ponton módosították, annak többszintűsége, nehéz áttekinthetősége azonban továbbra is fennáll.

Fontos hangsúlyozni, hogy a jelenlegi gyakorlat nem áll összhangban az EJE-ből levezethető követelményekkel sem: az EJE gyakorlatában értelmében a bilincs és más korlátozó eszközök akkor lehetnek elfogadhatóak, ha a hatóságok minden használat előtt előzetes, konkrét és személyes kockázatfelmérést végeztek, az „ügy aktájában lévő bizonyítékok” alapján, amelyek igazolják a „szökés vagy sérülés vagy károkozás veszélyét.”⁶⁸ E körben értékelni kell többek között azt is, ha „a teljes fogva tartás ideje alatt” a kérelmező „soha nem sértette meg a börtönrendtartást.”⁶⁹

A fentiek alapján indokolt, hogy a jogalkotó áttekinthesse a bilincs és más mozgáskorlátozó eszközök használatára vonatkozó jogi szabályozást, és az alkotmányos-alapjogi, nemzetközi emberi jogi valamint az EU irányelvéből levezethető követelményekre figyelemmel gondoskodjon az egyértelmű, átlátható és az egyéni mérlegelés szempontrendszerét szem előtt tartó törvényi szabályozás kialakításáról.

⁶⁷ <https://www.ajbh.hu/-/a-bv-ben-hasznalt-kenyszeritoeszkozokrol>

⁶⁸ Shylkov and Others v. Russia (Applications nos. [78638/11](#) and 3 others) 2021.1.19., 89. §; Kashavelov v. Bulgaria (Application no. 891/05) 2011.1.20., 39. §

⁶⁹ N.T. v. Italy, (Application no. 14727/11), 2020. 06. 2., 54-56. §